

T. C. ANADOLU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİ VE TÜRK EKONOMİ VE BANKACILIĞINA GETİRDİĞİ OLANAKLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Güven SEVİL /

ESKİŞEHİR, 1988

Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ö Z G E Ç M İ Ş

1964 yılında Eskişehir'de doğdum. 1975 yılında Eskişehir Şeker İlkokulunu bitirdikten sonra 1977-78 öğretim yılında 19 Mayıs Ortaokulundan mezun oldum. 1980-81 öğretim yılında Eskişehir Atatürk Lisesini bitirdim.

1981 yılında o zamanki adıyla Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi İşletme bölümüne girdim. Daha sonra Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi adını alan bölümünden 1985 yılında mezun oldum.

1985-86 öğretim yılında Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü işletme bölümüne girdim. 1987 yılında tez aşamasındayken hakkımı dondurarak askerlik görevimi yerine getirdim. Yüksek lisans tezimin konusu muhasebe-finans üstünedir ve faizsiz bankacılık sistemini incelemektedir.

Güven SEVİL

S U M M A R Y

Since interest is forbidden in the religion of the Muslims, economic institutions doing business without interest are required. Banking system without interest is at the top of these institutions. Our country has a secular structure and it is impossible to operate an exact system of banking without interest. Therefore a new model called private financial institutions was constructed in accordance with our country's economic structure.

In the first part of our study, banking without interest is presented including its purpose and policy and different sorts of finance on which the system is dependent and the procedure to be followed in foreign trade are introduced.

In the second part, the functioning of banking without interest and banking formalities are expounded, and various services and facilities provided by system of banking without interest are set forth.

In the third part, the operational activities of banking without interest in Turkey and the reason for the tendency towards this system are examined. Moreover, the rival elements it has obtained against Turkish banking system and the opportunities it has provided for our country's economy and banking are expounded.

Private financial institutions which are in operation in our country are not at such a level as to compete with the banking sector. The funds collected by these institutions constitute only a small amount of the bank accounts.

These institutions lead the others in the field of foreign trade owing to the financial methods they have introduced. In the Middle-Eastern countries, there exist petroleum revenues and there fore excess funds. Since Turkey is a developping country, it is suffering shortage of funds. The system of banking without interest shall act as a bridge in the process of attracting these funds to our country. It is obvious that banking without interest will be of benefit to our economy and banking if we aim to encourage investment.

G İ R İ Ő

Bir  lkenin gelişmesi için gerekli yatırımlar vardır. ve yatırımları ger ekleştirmek için fonlara ihtiyaç bulunmaktadır.

Yatırım kaynak ilişkisini sağlayan bir sistem **olarakda** bankacılık sistemi karşımıza  ıkmaktadır. Bankalar artık, sadece k r elde eden mali kuruluşlar olarak değil, ekonomiye yön veren kuruluşlar olarak görülmektedir.

İhtiyaca göre çeşitli hizmetler veren bankaların bulunması o konuyla ilgili işlem hacminin genişlemesini sağlamaktadır. Günümüzde bankalar gelişen ekonomilerin ihtiyaçlarına cevap verebilmek için modernize olmakta, dış ticaretle ilgili karmaşıklaşan işlemleri rahatça yapabilmektedir.

Petrol fiyatlarında meydana gelen devamlı artışlar, petrol üreticisi ülkelerde önemli fonların birikmesine yol açmıştır. Bu bir kim sonucu, petrol ihracatçısı yoğun bir kalkınma çabasına girmiş, buna bağlı olarak da ithalatlarını kısa bir zaman içinde çok büyük ölçüde arttırmışlardır.

İslam dininde faiz haram sayılmaktadır. Biriken fonların İslami esaslara uygun olarak kullanılması için buna uygun bir sistemin bulunması gerekmektedir. Sistem olarak da, faiz esasının yer almadığı, bunun yerine kâr-zarar ortaklığına dayanan bir bankacılık sistemi ortaya çıkmıştır. Faizsiz bankacılık olarak adlandırılan bu sistemde faiz kesinlikle yer almamakta, çalışma prensibine dayanılarak faaliyetler sürdürülmektedir.

Ülkemiz gelişmekte olduğundan geniş yatırımlara ihtiyacı vardır. Ancak, yatırımın fazlalığına rağmen sermaye kıtlığı çekilmekte, tırmanan enflasyon karşısında ciddi boyutlarda ekonomik problemlerle karşı karşıya bulunmaktadır. Petrol üretici ortadoğu ülkeleri ile ticari ve politik ilişkileri son yıllarda hızla gelişen ülkemiz, bu ülkelerde mali ve ekonomik ilişkilerini güçlendirmek ortak girişimlerde bulunmak amacıyla faizsiz bankacılık esaslarına dayanan ve ülkemiz şartlarına uygun özel finans kurumlarına faaliyet izni verilmiştir.

Özel finans kurumları ile faiz yerine kâr-zarar kavramlarının esas alındığı yeni bir finansman yöntemi getirilmiştir. Böylece piyasada bulunan mali kuruluşlardan farklılıklar gösteren bir sistem faaliyete geçmiştir. Sistemde toplanan fonlar mevduat sayılmamaktadır. Bu nedenden dolayı ticari bankaların tabi olduğu mevduatı korumaya yönelik önlemlerden muaf olmaktadır.

Topladığı fonlar olarak banka sisteminin yanında çok küçük bir paya sahip olan faizsiz bankalar, ülke ekonomisine dolaylı yollardan etki etmektedir. Bağlı oldukları holdinglerin imkanlarını ülkemiz açısından değerlendirip yatırımlara kanalize etmelerinin yanı sıra dayandıkları finansman türlerini piyasaya kabul ettirip değişik seçenekler ortaya çıkarmaktadır.

Ülkemizde dış ticaretin finansmanı genellikle bankalar tarafından yapılmakta ve uluslararası işlemleri ticari bankacılık zihniyetiyle yürütülmektedir. Bir özel kurumun, bu işlemlerde ihtisas sahibi olması ve değişik seçeneklerde yatırımları finanse etmesi, ülkemizin dış ticaret işlemlerinin genişlemesinde önemli bir paya sahip olacaktır.

Sistemin faaliyette bulunduğu ekonomik ortamın faizle çalışması, karşılıklı ilişkileri karmaşıklaştırmakta, genellikle faiz kavramı yerini kâr geliri veya kira gelirine bırakmaktadır.

Sistem özü itibariyle bankacılıktan çok ticarete dayandı -
ğından elde edilen gelir kâr olmaktadır. Fakat dış ticaret işlem-
lerinde genellikle bir iskonto veya faiz söz konusu olmaktadır.

Faizsiz bankacılık sistemi, her ne kadar değişik bir uygula-
ma sayılsa dahi, getirdiği olanaklar açısından piyasada işlemde bu-
nan diğer kuruluşlardan hiçbir farkı bulunmamaktadır.

Özel kanun ve tebliğlerle faaliyette bulunan kurumlar, özel
kurum niteliği taşımakta aynı zamanda bankacılık sektörünü tamamlamla-
yıcı yönde faaliyetlerini sürdürmektedir.

B İ R İ N C İ B Ö L Ü M

FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİ ve SİSTEMİN DAYANDIĞI FİNANSMAN TÜRLERİ

I. FAİZSİZ BANKACILIK İHTİYACININ DOĞUŞU

Faizsiz banka ihtiyacının doğuşu çeşitli sebeplere bağlı olarak açıklanmaktadır. Bu sebeplerin başında dinsel açıdan yapılması gereken değişiklikler ve toplumun ekonomik ihtiyaçlarının ön plana çıkması gelmektedir.

Fakat asıl olarak faizsiz bankacılığın ortaya çıkış nedeni dinsel yönden daha çok ülke ekonomilerinin günün koşullarına uygun sağlayabilmesi için yapılan değişiklikler ve yeni kurumlara ihtiyaç duyulması olmaktadır.

Faiz ekonomik sistemlerin değişmez bir parçası olmuştur. Faiz ister krediyi olsun, kullanma karşılığı verdiği bedel olsun, ister sermayenin kendi değerinden daha fazla değer elde edeceği esasına

dayansın veya tasarrufu kullanmayıp bekletme karşılığı olsun, hepsinde ortak olan husus bir tarafın verdiği karşılık olarak bir fazlalık aldığıdır(1).

Ekonomik ilişkileri ve bireylerin davranışlarını değişmez ve evrensel kurallar bütünü ekonomik sistemin esasını teşkil etmektedir. Çevrede ekonomik davranışları yönlendiren, fakat koşullara göre değişebilen ilke ve kurumlar bulunmaktadır. Meşru otorite tarafından uygulanan iktisadi politika, sisteminin özünü kavrayarak bir ülkeden diğerine göre değişebilmektedir(2).

Ekonomik ve dinsel olarak gelir elde etmenin en önemli yanı çalışma olmaktadır. Tasarruf sahibi olan kişi elindeki tasarrufu değerlendirmek amacıyla yatırımlara yönelecek ve riks unsurlarını gözönüne alacaktır. İşte, faizsiz bankacılık sistemi de ekonomik gerekleri yerine getirmek ve yatırım-kaynak ilişkisini sağlayan ekonomik bir durum olarak arttırıcı çabaları ile de sosyal bir kurum niteliği kazanmaktadır.

Faizsiz bankacılığın ortaya çıkması 1960'lı yıllara dayanmaktadır. İlk faizsiz banka, halen Uluslararası İslam Bankalar Birliği Genel Sekreterliği görevini sürdüren Prof. Dr. Ahmet el-Necor tarafından 1963 yılında Mısır'da kurulmuştur(3).

Daha önceleri bu tip bankacılığın görülmemesinin sebeplerinin başında günün ekonomik şartlarına cevap verecek bir sistemin bulunması gelmektedir(4).

Sistemde, halk evinde bulundurduğu değerleri banka yerine sarraflara, emanete vermekte istediği anda ise geri çekebilmekteydi.

Aslında Ülke bankacılık faaliyetleri de bu sarraflar tarafından gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. 1963 yılında kurulan ilk bankanın başarılı olmasının sonucu, yeni faizsiz bankaların kurulması ve

(1) ARMAĞAN Servet, "İslam Hukukunda Faiz" Para Dergisi, (Haziran-1982) S. 13, S. 30.

(2) Khon S. Mohsin-MIRAKHOR Abbas (Çev. Gültekin RODOPLU), "İslam Bankacılık İşlemleri", Finance Developpement (Septembre -1986), S.1-2.

(3) PARA DERGİSİ, (Haziran-1982), S.13, S.8

(4) BULUTOĞLU Kenan, "İslam Bankacılığı ve Türkiye Uygulaması", Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, (Nisan-1984), S.43.

değişik modeller tatbik edilmesi yolunda çalışmalar sürdürülmüştür.

Bugün Uluslararası İslam Bankalar Birliği'ne bağlı 12 İslam bankası faaliyet göstermektedir.

Bunun yanı sıra, ülkelerin içinde bulunduğu ekonomik sistemi tamamen terkedip İslami esaslara uygun bir sisteme geçtikleri görülmektedir, nitekim Pakistan 1979 yılında çıkarılan bir kararname ile ekonomisini faizsiz bankacılığa dayandırmıştır(5).

Böylece karşımıza iki değişik model çıkmış olmaktadır. Biri geçerli olan sistemde değişiklikler yaparak yeni bir sistem oluşturmak, diğeri ise yepyeni faizsiz sistem oluşturmaktadır. Pakistan modeli adı verilen ilk sistemde mevcut banka sistemine düzenlemeler getirilmiştir. Arap modeli adı verilen ikinci sistemde ise, model yeni, kuruluşlar özel kurulmuşlardır.

Faizsiz bankacılık sistemi yeni bir olay olduğundan dolayı sistemde bulunan ticari bankalarda faaliyetlerini sürdürmeye devam edeceklerdir. Bu sistemi benimseyen ülkelerin elinde büyük kaynakların bulunması konuya önem kazandırmaktadır. Çok büyük bir sermaye, bu çeşit bir bankacılıkla bunların değerlendirilmesini isteyen, politika olarak buna karar veren hükümetlerin ve sermayedarların elinde bulunduğu için birçok ülke bu sistemi kendi bünyesine uyduracak ve sisteme de kendi bankacılığı arasında yer verecek şekilde ayarlamalara gitmektedir. Ayarlamaya giden ülkeler arasında Müslüman olmayan ülkelerde görülmektedir.

II. FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİNİN

ESASLARI

Faizsiz banka sistemini tam anlamıyla ortaya koyabilmek için amaçlarını, politikalarını, hedeflerini belirlememiz gerekecektir.

- (5) DURAKBAŞA Necdet "Söyleşi", Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, (Mayıs-1985), S.14.

Bu belirlemeler sonucu ticari bankalarla olan farklılıklar açık olarak ortaya çıkacaktır.

1. FAİZSİZ BANKACILIĞININ AMAÇ VE POLİTİKALARI

Faizsiz bankanın amaçları çok çeşitlilik göstermektedir. Bankacılık faaliyetlerinin yanı sıra sosyal amaçlarda gözönüne alınmaktadır.

Amaçları şöyle sıralayabiliriz(6).

- İstismara yol açmamak kaydıyla her türlü ticaret yapmak.
- Adalet ve yardım severlilik kaidelerine uygun olarak cemiyetin refahına yönelik, karşılıklı iş birliğine dayalı, ekonomik ve mali sistemi temin etmek.
- Her türlü zirai, sınai ve ticari faaliyet ve hizmetlerin finansmanı amacıyla kurum sermayesine ek olarak yeterli fonların cezbedilmesini ve yatırımcıların faizsiz esas üzerinden katılmalarını teşvik etmek.

Bu amaçlar çerçevesinde; Mali işler alanında ve bu saha ile ilgili veya müşterek alanlarda faaliyette bulunmak, bir anonim şirket olarak çek, poliçe, ödeme emri, akreditif, bono, kambiyo senedi, konşimento, voront devri, kabil veya menkul kıymetler ve sair belgeleri yapmak, çekmek, kabul etmek, ciro etmek, almak, satmak, ifa etmek. Ayrıca her türlü proje için yatırım ve ekonomik fizibilite etüdüleri hazırlamak, müşavirlik hizmeti sağlamak, ilmi ve teknik bilgi ve know-how toplamak amaçlarını oluşturmaktadır(7).

Kapitalist sistem içinde faizsiz bankacılığın amaçları ise şöyle sıralanabilir(8):

- İslami prensiplerin ekonomik hayata uygulanması.
- Sosyo ekonomik hedeflere ulaşılmasını kolaylaştırma.

(6) ÖNER Yalçın "Bereketli Bir Finans Kurumu" Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, (Nisan-1985), Yıl: 7, S.74, S.23.

(7) AE-BARAKA TÜRK Prospektüs

(8) AKIN Cihangir, Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma, İstanbul, 1986, S. 115.

- Dengeli bir finans sistemi kurma.
- Medeniyete faydalı kurum kazandırma.
- Kar.
- Diğer hedefler.

- Faizsiz banka hizmetlerinin yaygınlaştırılması yoluyla banka sektörü ile olan ilişkilerinin çerçevesini genişletme.

- Araçları, tasarruf ve fonları cezbedecek nitelikte ıslah ederek onların, doğrudan yarının İslami prensiplere uygun yatırımların helal kazanana katılmasını temin etmektir.

Faizsiz banka bu amaçlar altında çalışmasını sürdürürken amaçlara ulaştıracak işlevleri de, tasarrufları harekete geçirip bünyesinde toplamak ve bu tasarrufları kullanmak olacaktır. Topladığı tasarrufu ya mudaraba yoluyla ortaklık kurarak veya murabaha ile ticarete öncülük ederek kullanacaktır.

Cari mevzuata uyarak, kendi nam ve hesabına veya müşterileri nam ve hesabına döviz alım-satım işleri yapabilir, döviz pozisyonu tutabilir, döviz havale ve transferleri yapabilir(9).

Bu esaslardan hareket ederek yeni bankacılık politikasının kritiğinde ana çizgiler şöyle ortaya çıkmaktadır.

- Emek unsurunun açığa çıkarılması.
- Mali aracılık fonksiyonunu koruma.
- Hareket ve iş birliği sağlayabilecek yeni metodlar.

Yukarıda sayılan unsurlar faizsiz sistemin başarılı bir şekilde faaliyette bulunabilmesi için gereklidir.

2. FAİZSİZ BANKACILIĞIN TEMEL

H E D E F L E R İ

Faizsiz bankacılığın temel hedefi kapitalist sistemde faizli bankacılığın oluşturduğu topluluğa girmek olacaktır. Faizsiz bir sistemde faizsiz banka ile diğer kurumlar arasında herhangi bir çatışma söz konusu olmayacaktır.

Faiz fikri ve faizli kurumlara yer verilmeyeceğine göre veya faaliyet alanları yer alacağına göre çelişki ortadan kalkacaktır. Ancak günümüzde faiz ekonomilerin temeli teşkil ettiğinden faizsiz ekonomik sistemin oluşması ve ileri düşünceye ulaşması yılları gerektirecektir. Faizsiz bankanın hedeflerini ana ve tali hedefler olarak ikiye ayırabiliriz.

a. Ana Hedefler

Faizsiz ekonomik sistem içinde yalnız faizsiz banka amaçlarından bahsetmek uygun olmayacaktır(10).

Bütün para-banka amaçlarından bahsetmek daha doğru olacaktır. Bu hedefler;

- Geniş tabanlı ekonomik refah.
- Sosyo ekonomik adalet.
- Değer ölçülerinin hepsinde sabit ve adil olma.
- Adil gelir ve servet dağılımıdır.

Bu hedeflere başarıyla ulaşabilmek için kamu destek ve teâbirleri yanında özel sektörün de sistemi benimsemesi esastır.

b. Tali Hedefler

Tali hedefler ise; para değerinde istikrar, israf ve iddiharı önlemek için yeterli oranda tasarruf celbedip, bunları verimli yatırımlara kanalize etmek (Sistem enflasyonu tahrik etmeden kamu ve özel sektörün finansman ihtiyacına cevap verecek tarzda yeterli para ve kredi imkanı sağlayabilmelidir), banka sisteminden beklenen tüm diğer hizmet ve kolaylıkları karşılamalıdır.

Bir ülkede sermaye bolsa ancak bu istenenler gerçekleşecektir. Ülkede sermaye kıt olursa onun en verimli alanlara kanalize edilmesi gerekecektir. Sermayeyi en verimli alanlarda kullanılmasını sağlamak için sermaye kullanımına bir fiyat koyarak zorunluluğu vardır(11).

(10) AKIN, S.119.

(11) Aren Sadım, PARA ve PARA POLİTİKASI -Gerçek Yayınevi, İstanbul, 1986, S.80.

Diğer taraftan ise faaliyetin yönetimini üstlenmekte, elde edilen kârdan anlaşmada belirtilen oranda pay almaktadır. Kâr dağıtımında sabit bir tutar öngörülmekte, toplam kârın belli bir oranı olarak belirlenebilmektedir. Faaliyet sonucu zarar edilmişse bu tümüyle sermaye koyan tarafa aittir. Bu faizin yasaklanması doğrudan bir sonucudur. Çünkü zarar sermayede oluşan bir kayıp anlamındadır, dolayısıyla yalnız sermaye sahibinin sorumluluğudur. Kâr ise sermaye yatırımının ve çalışmanın ortak ürünü, başarılı bir işletmenin sonucudur(13).

Mudarabanın sıhhati için gerekli şartlar vardır(14). Bu şartlar;

- Ehliyet
- Konulacak şeyin özellikleri: Konulan şeyin veya anaparanın şirket sermayesi olabilecek özelliklere sahip olması gerekir. (Eşyalar ve alacak anapara olamaz).
- Anapara tayini
- Anaparanın teslimi: Anaparanın mudaribe teslim edilmesi şarttır.
- Kâr payının belli bir oranda olması: Hissederin 1/2, 2/3 gibi oranlarda tayin edilmesi gerekir.
- Mudaribe verilen hissenin kârdan olması gerekmektedir.

Emek yada girişim sahibi, zarar durumunda yalnızca kullandığı emeği yada girişimci düşüncesini yitirir. Ayrıca parasal bir zarar sözkonusu değildir.

Mudaraba, uygulamada, ticari işletmelerin kısa süreli işletme sermayesi ihtiyacını karşılamada baş vurulan bir finansman türü olmakla birlikte, yenileme, kapasite arttırımı gibi amaçlarla gerçekleştirilen sanayi yatırımlarına orta vadeli finansman sağlama yolu olarak da kullanılabilir.

2. MURABAHA

Faizsiz bankacılık sisteminde en yaygın kullanılan yöntemdir.

Alınan bir malın peşin yada vadeli olarak, ama mutlaka kâr sağlayacak

(13) DEMİR ÇELİK Adalet, "Özel Finans Kurumları", SPK/AGD, (Temmuz-1986) S.4.

(14) AKIN, S.65.

şekilde satılmasıdır. Kullanacak olanın isteği üzerine satın alınan bir malın, belli bir kâr payı konularak müşteriye satılması şeklindedir. Burada banka mal alımı için kredi vermek yerine sözkonusu malı satın almakta ve müşteriye, anlaştıkları bir kâr payı ile, vadedeli olarak satmaktadır. Konulan kâr payı fon gibi önceden bellidir, ve ticari banka kredilerinin faizi gibi önceden hesaplanabilir(15).

Bankacılıkta uygulanan murabaha, satınalma emriyle murabaha satışsıdır. Burada müşteri, bankadan belli bir malı satınalma vaadinde bulunarak, ondan murabaha yoluyla onu desteklemesini talep edebilir. Kâr oranı anlaşmada belirtilir. Bu mevcut olmayan bir malın satışı değildir, zira banka bir satıcı değildir(16).

Bankanın murabahadan elde ettiği gelirin, kâr payımı yoksa faizmi olduğu tartışmaları günümüzde devam etmektedir. Bu yöntem günümüzde işletmelere, ham yada yarı mamüller, makina ve teçhizat almak isteyenlere, bunları üçüncü şahıslardan peşin alıp üzerine anlaşılan oranda bir kâr ilave edilerek vadehi satmak şeklinde uygulanır.

3. MUŞAREKE

Muşareke, bir işletmenin sermayesine katılma, ona ortak olmasıdır. Tasarruf sahibi, bir işletmeden pay satın alır, işletme sermayesi koyar, ortak olur, kârı veya zararı paylaşır zarara ise sadece sermaye koyanlar katlanır. Yönetici, zarar eden işletmenin emeğinin karşılığını alamayacağı için zarar eder(17). Bu şirket kavramına daha yakın bir uygulamadır. Çünkü iki tarafta sermaye koyacaktır. Yatırımcılarla girişimciler bir ticari iş üzerinde ortak girişimde bulunmakta, sonuçta kâr veya zarar paylaşılmaktadır. Ortaklık güç ve karşılıklı güvenin teşkili esasına dayanır, her ortak anlaşmada belirtilen ölçüler içinde kapitali kullanma yetkisini elinde tutar. Ortaklar kapitalde eşit yada eşit olmayan pay sahibi olabilirler.

(15)DEMİRÇELİK, S.4.

(16) AKIN, S.45.

(17) BULUTOĞLU, S.45.

Mudaraba faaliyetinde olduğu gibi, muşarakada da her ortağın kâr payı, ortak kârın bir bölümünü oluşturmaktadır. Ancak kâr dağıtımı konusunda İslam bilgilerinin öne sürmekte olduğu dört ayrı görüş bulunmaktadır. Bazı bilim adamlarına göre, kâr sermayeyle ilgili olduğundan her ortak faaliyete tahsisetmiş olduğu sermaye payı oranında kârdan pay almalı ve dolayısıyla kâr sermaye sahibine geri dönmelidir. Malikiler ve şafilelerde işletme kârının ortakların sermayedeki hisseleri oranında dağıtılmasını, çünkü kâr kapitalle ilgilidir, fikrini savunarak kapitale katkıları oranda kendilerine geri verilmesini isterler (18).

Bir diğer görüşe göre kâr, yapılan anlaşma uyarınca yarı yarıya veya belinli bir oranda dağıtılmalıdır. Bu şekilde her ortağın kâr payı ortak kârın bir kısmını meydana getirmektedir. Bu görüşe göre ortaklığa konan sermaye payları aynı olmasa dahi eşit oranda kâr payı alınması veya sermaye payları aynı olsa dahi kâr paylaşımının eşit oranda yapılmaması da sözkonusu olabilmektedir. Bunun temelinde, sermaye ve çalışmanın birlikte kâr getirdiği görüşü yatmaktadır. İslam prensiplerine göre ise yapılan işin beceri, yetenek ve bilgiye göre değişmesi nedeniyle bir ortağın kâr payının anlaşmada tesbit edilmiş olan kâr paylaşım oranına tekabül etmesi gerekmektedir (19).

4. İCAR VE İKTİNA

İcar bir mülkün yada bir makina veya aygıtın kiraya verilmesidir. Bir iş sahibinin ihtiyaç duyduğu bir makina, teçhizat veya binayı faizsiz banka satın alır, üreticiye kiralar. Bundan sağlanan menfaat bir ev, bir iş yeri alabileceği gibi, giyinmek için elbise, binilmek üzere at da olabilir. Yalnızca kiralanan şey kiralama anlaşması harici kullanılamaz (20).

(18) İslam Bankaları Prospektüsü, S. 21.

(19) MERKİ Ayten, Özel Finans Kurumları, İş Bankası Yayınları (Ocak-1986), S. 35.

(20) BİLMEN Ö. Nasuhi, Hukuku İslamiyye, Fıkhiyye Konusu, İstanbul 1986, S. 161.

Bu faaliyet türleri iki kısımda ele alınmaktadır. İcar değişik icar ve iktina ise daha değişik bir uygulamayı içermektedir.

İcar yönteminde üretilen işin gerekli bir mal veya makina bankaca satın alınmakta ve fon talep edene kiraya verilmektedir.

İcar ve iktina da ise banka ve faiz kullanan arasında yapılan kira sözleşmesi, kira döneminin sonunda malın kullanıcı tarafından satın alacağı hükmü de içermekte, yani kiracı dönem boyunca kira ile birlikte taksitleri de ödemekte ve malın mülkiyetini kazanmaktadır.

İşlem rehinli ödünç uygulamasına benzetilmektedir (21).

İcar ve iktinada, makinaları kiralayan belli bir süre zarfında belirli bir tutarı, kurumun mudaraba hesabına ödemeyi taahhüt eder. Bu tutarlar tekrar kullanıcının yararına yatırımlara dönüştürülerek anlaşılan fiyat üzerinden yeni mal alınır. Kiralanan makina, kiralayanın mülkiyeti üzerine geçer.

5. LEASING (FİNANSAL KİRALAMA)

Bazı finansal kuruluşlarca geliştirilmiş orta ve uzun vadeli ortaklıklar için uygun bir ortaklık düzenidir. Çağdaş düşünce, satış ve kiralama kavramlarını birleştirecek yeni bir finansman yöntemi getirmiştir.

Leasing ekonomik açıdan önemli bir rol oynayabilir ve doğru yönlendirilirse İslam alemi için artan finansman seçeneklerinin çarpıcı bir bölümünü oluşturabilecektir (22).

Leasing, iki tarafın aralarında yaptıkları anlaşmaya dayanarak taraflardan birinin belirli bir malı sattığı ve malın nihai fiyatını belirlediği bir finansman yöntemidir. Banka, satın aldığı bir malı mülkiyeti kendisinde kalmak kaydıyla kullanıcıya satar.

(21) DEMİRÇELİK, S.5.

(22) SANFORD G. Henry, "Leasing Araplar için Artan Finansman Seçeneklerinin Çarpıcı Bir Bölümünü Oluşturabilir, PARA DERGİSİ, (Haziran-1982), S. 13. S. 48 .

Mal, hemen satın alan kişi veya işletmenin mülkiyetine geçmez. Yapılan leasing anlaşması hükümlerine göre müşteriye kiraya verilir.

Satın alan müşterinin ödediği kira taksitleri anlaşmada belirlenen satış fiyatı değerine ulaştığında malın mülkiyeti kiracıya geçer. Leasing, bedelin tamamı ödeninceye kadar mülkiyetin devredilmediği bir satış işlemidir (23).

Leasing işleminin faizsiz bankacılığın faaliyette bulunduğu alan olması ve ekonomik işleyişlerinde, sermaye piyasası geliştikçe orta vadeli finansmana büyük gelişimin duyulması sebepleriyle değişik bir seçenek olarak görülmesi tabi olacaktır.

Faizsiz bankacılık sisteminde leasingin bir takım avantajları olacaktır (24).

- % 100 finansman : Tipik bir kredide önemli bir miktarda bir peşinat gerekebilecekken kiralama yoluyla % 100 oranında finansman sağlanabilmektedir.

- Ödeme Kolaylığı : Nakit akışı açısından, özellikle değişken kira ödemelerinin temin ettiği esnekliğe gereksinme duyan mevsimlik kiracılar için, ödeme kolaylığı sağlar. Ödemeler, sabit değerde olduğundan kiracı ileriye dönük plan ve tahminlerini tesisatın kısa vade dönüşümüne kıyasla çok daha iyi yapabilir.

- Bilanço dışı finansman : Faizsiz bankacılıkta kira ödemelerini kapitalize etmek gerekli değildir. Öte yandan kiralanan aktif masrafa yazılabilir.

- Yeni Sermaye Kaynağı : Kiralanan teçhizatın sahip olunmadan kullanılması, bu teçhizatı satın almada kullanılacak sermayenin serbest kalmasını sağlar. Bu aynı zamanda güç bulunan bir orta vadeli, finansman kaynağıdır.

Bunların yanı sıra leasing aşağıdaki durumlarda da cazip bir makina ve teçhizat edinme yoludur (25).

(23) MERKİ, S. 45.

(24) SANFORD, S. 48.

(25) URAS T. Güngör, "Leasing", PARA DERGİSİ, (Haziran-1982) S.13, S.45.

- Yeni ekipman alınması gerek, fakat yeterli fon bulunmadığı zaman

- Eldeki fonları daha fazla kâr edebilmek için daha verimli kullanmak gerektiği zaman

- Bilanço acil ihtiyaçlara cevap vermediği zaman

- Tedarik edilmesi gereken malzemenin teknolojik özelliklerinin çok çabuk değişmesinin sözkonusu olduğu zaman

- Satın alınan kuruluş içinde uzun ve ağır bürokratik engeller yarattığı zaman.

6. AKREDİTİF

Akreditif, talimat veren hesabına çoğu zaman belirli belgelerin teslimi karşılığında, belli bir vade ile belirli bir tutarın üçüncü kişiye ödenmesi veya emrine hazır tutulması için bankaya verilen talimattır. Bu bakımdan akreditif işleri bankaların kredi hizmet işlemlerine dahildir. Ancak akreditif açılması da kredi sözleşmesinin konusu olabilir (26).

Akreditifde talimat veren, akreditif açan bankaya kendi hesabı- üçüncü bir kişiye belirli tutarın ödenmesi konusunda talimat verir ve aynı zamanda lehdar olan üçüncü kişiyi de bu tutarı çekmeye yetkili kılar (27).

Faizsiz bankalar müşterilerine akreditif belgeleri karşılığı fon kullandırabilmektedir. İşlem sonucu doğacak kâr veya zarar fon hangi vade dilimine ait kaynaktan veya kaynaklardan verilmiş, bu hesaplara işlenmektedir.

(26) YÜKSEL Ali Sait, Bankacılık Hukuku ve İşletmesi, İstanbul, 1986

S. 113.

(27) YÜKSEL, S. 113.

Bu tür fon kullandırmada faizsiz banka konşimentoyu satın almakta; fon kullanan ise konşimentoyu sattığı anda, bedeli ileriki bir tarihte ödenmek üzere, konşimentoyu satış fiyatından daha yüksek bir fiyatta satın alma hükümlerini içeren bir sözleşme imzalanmaktadır (28).

7. ULUSLARARASI PIYASALARDA MAL ALIM-SATIMI (CASH AND CARRY)

Uluslararası ticari piyasalarda yapılan bir faaliyet türüdür. Fiziki bir mal alınıp ve satılır; ancak mal fiilen teslim alınmaz.

Satınalma; hamiline yazılı ve her an el değiştirebilir nitelikte, beynelmînel alanda tanınmış bir depoca (— warehouse) verilmiş giriş fişi ile olur. Satın alınan mal, ancak ileriki bir tarihte teslim edilmek koşulu ile cari piyasa fiyatı dikkate alınarak saptanacak, satın alış fiyatından daha yüksek bir fiyattan anında satılır. (29).

Önsatış sözleşmesi yapılarak, gerçekleştirilen garanti edilmesi gerekmektedir. Clearing house bulunmayan yerlerde garanti, piyasada faaliyet gösteren yetkili bir kurum tarafından yapılır.

8. FAİZSİZ KREDİ

Bankalar mudaraba veya müşareke, ilişkisi içinde bulundukları, ve olağan üstü durumlardan dolayı müşkül duruma düşmüş bulunan şahıs ve kuruluşlara, acil destek fonları, verebilirler. Fon karşılığında ana paranın geri ödenmesi dışında hiçbirşey talep edilmez. Anapara bir veya birkaç taksitte geri tahsil edilir.

Bankalar fonlarının bir bölümünü karşılıksız borç verme işlemine ayırmaktadırlar. Finansman işlemi içinde oldukça küçük pay ayrılan bu krediler, tasarruf sahipleri ile küçük esnaf ve tüccarın kısa vadeli, para ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla verilmektedir.

(28) MERKİ, S. 49.

(29) GÜNAL Vural, Özel Finans Kurumları, Türkiye Bankalar Birliği

Yayınları NO: 131, Konferans Serisi NO:40, Ankara, 1984, S. 14.

Faiz alınmayan kredi işlemlerinde kâr ve zarar ortaklığı da söz konusu değildir, Literatürde "Quard Hassana" olarak adlandırılan söz konusu vade maddi teminata bağlanırlar. Faizsiz kredi uygulamasında kredi talebi sahibinin, banka ile önceden ticari veya tasarruf mevduatı ilişkisi kurmuş olması şartı aranmaktadır (30).

9. FACTORİNG (ALACAK HAKKININ SATILMASI)

Factoring bir satışla ilgili ticari riskin üretilmesi, vesaikin tahsili ilgili muhasebe kayıtlarının tutulması, borçlunun kapasitesi hakkında ferdili bilgilerin toplanması gibi hizmetleri içeren bir kredileme tekniğidir (31).

Factoring'in amacı satıcının faaliyetlerini üretim ve satış konularında yoğunlaştırılabilmesi için satıştan sonraki her türlü bürokratik ve mali sorumluluktan satıcıyı kurtarmaktır. Bu hizmetler karşılığı olarak satıcı fatura bedelinin %1 veya %2'sini ikisi arasından bir komisyon öder (32).

Faizsiz bankların faaliyet alanına giren dış ticaretin finansmanı için factoring bir yöntem olmaktadır. Faizsiz banka kısa dönemde bu aracılığı için belli bir komisyon almakta ve kullanılan fonun havuzuna bir giriş sağlanmaktadır.

Yöntemde, borçlunun yabancı bir ülkede bulunması durumunda söz konusu olan modelde alacaklarını satmak isteyen satıcı kendi ülkesindeki bir factoring şirketine satışlarını tutar ve yapısı hakkında bilgi veren bir form ile müracaat etmektedir. Belgelerin incelenmesi sonucu factoring şirketi belirli ülkeye yönelik alacaklarının tümünü veya bir bölümünü ülke olarak satın alabileceğini bildirmekte ve satıcıdan bir alacak devir belgisi hazırlamasını istemektedir (33).

(30) MERKİ, S.50.

(31) ESEN Aydın, "Factoring ve Türk Mevzuatı Karşısında Durumu", Para ve Sermaye Piyasası Dergisi (Mayıs-1985), S.75, S.20.

(32) BOZKURT Ünal, "Factoring Yeni Bir Finansman Türü olabilir mi?" Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, (Mayıs-1985), S.75, S.14.

(33) ERSAN İhsan, "Uluslararası Factoring ve Türkiye" Para ve Sermayeleri (Haziran-1986) S.88, S.30.

Ülkemizdeki sistemde bankaların bu görevi üstlenmeleri gerekmektedir. Fakat zaten yeterince senet tahsilatıyla ve senet karşılığı borç verme işlerini yerine getiren bankaların factoring'e fazla ilgi duymaları beklenmemelidir. Zira bankalar factoringin riskini üstlerine almak istemeyecekler, risksiz olan tahsilat işlemleriyle komisyonlarını elde edeceklerdir.

Ülkemizde faaliyette bulunan faizsiz bankaların, faaliyet alanlarından birine giren fakat ülkemiz için uygulama alanı bulunmayan bu finansman tekniğini yerleştirmek ve ülkemizin factörünü satın almaya (özellikle Arap ülkesiyle) çalışmaları beklenebilir.

Bu alanda önemli engel Kuveyt dışındaki Arap ülkelerinin uluslararası Factoring Kuruluşları Grubuna üye olmanalarıdır.

Bu mal satığımız ülkedeki factoring kuruluşunun garanti vermemesi sebebiyle dışsatındaki alacak hakkını pratik olarak satmasının mümkün olmanası demek olacaktır.

İ K İ N C İ B Ö L Ü M

FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİNİN

İŞLEYİŞİ VE FAİZSİZ BANKACILIK

İŞLEMLERİ

I. FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİNİN İŞLEYİŞİ

1. KLASİK İŞLEMLER

Banka işletmesinin faaliyeti, bankacılık işletmesinin üretim faktörleri durumundaki emek, sermaye ve mekanik gücün bağdaştırılma ve kombine edilmesinden ibarettir. Banka işletmeciliğinin verileri de temeli para, kredi ve iştiraklere dayanan belirli işlemler olarak ortaya çıkar. Somut olarak bu temel unsurlar, hesap bakiyeleri ve taşınır değerler biçiminde görülebilir. Geleneksel ticari bankacılıkla, faizsiz bankacılık arasındaki en büyük ayırım şüphesiz ki faiz konusunda ortaya çıkacaktır. Klasik bankacılık sisteminde kâr kaynağını; bankanın aldığı faiz ile verdiği faiz arasındaki fark oluştururken, faizsiz banka için kâr; bankanın girişimci ile belli bir projede ortaklık sonucu elde ettikleri kâr yüzdelerinden oluşmaktadır (34).

(34) ULUDAĞ İlhan, "Faizsiz Bankacılık Sistemi", Türkiye Ekonomi Der-
gisi, (Şubat - 1986), S.23.

Banka işlemlerini üç ana gruba ayırmak mümkün: Mevduat toplama, kredi dağıtım ve ücreti karşılığında belirli bankacılık hizmetlerinin görülmesi. Banka işlemlerinin klasik bölümlenmesi ise bilanço'ya göre yapılmaktadır. Buna göre banka işlemleri, banka bilançosunun aktif yada pasif tablosunda bulunuşuna yada bilançoda hiç yer almasına göre yapılır (35).

Faizsiz banka ister faizsiz bir ekonomi içinde, isterse yaşadığı toplumdan bağımsız bir kurum olarak ele alınsın birinci durumda milletlerarası ikinci durumda hem yurtiçi hem de dış piyasadaki mali aracılıklarla sınırlı rekabet durumundadır. Bu bakımdan ortaya koyacakları değişik yeni düzenlemeler yanında piyasadaki mali araçların gerek ödünç, isteyenlere gerekse mudilere arz ettiği çeşitli kredi ve hizmet kolaylıklarını kendi prensipleri çerçevesinde karşılamak durumundadırlar (36).

Faizsiz bankacılık sistemi faizin içermediği işlemleri diğer bankalar gibi yapmaktadır. (Teminat mektubu verilmesi, açılan krediler karşılığı müşterilerinden menkul, gayrimenkul ve senetler üzerinden rehin, ipotek, kefalet, oval gibi teminat isteyebilmek, akreditif açmak, dış ticareti finanse etmek, çek hizmetleri vermek kasa kiralamak.) Faizsiz bankacılıkta tahvil çıkarmak genel ilkelere aykırı düşecektir. Ayrıca bankanın poliçe, bono gibi ticari senetleri iskonto etmesi sözkonusu olmayacaktır. Ancak ticari ilişki içinde bulunduğu müşterilerine bedeli kadar paraya çevirebilme olanağı ortaya çıkacaktır. Faizsiz banka müşterilerine geleneksel bankaların sunduğu hizmetleri aynen verebilmekte ve faizli bankalarla rekabet açısından bir zorunluluk olmaktadır.

(35) YÜKSEL, S.3.

(36) AKIN, S. 166 - 167.

2. FAİZSİZ BANKACILIK İŞLEMLERİ

a. Fon Toplama İşlemleri

Bir bankanın ilk amacı, faaliyetlerini devam ettirebilmek için gerekli fon kaynağını oluşturmak olacaktır. Faizsiz bankanın e-sasında faiz olmadığı için toplanan fonlara faiz yürütülemeyecektir. Böylece sistemin esasına uygun olarak, faiz yürütülmeyen, cari hesap ve yatırım hesabı hüviyeti taşıyan katılma hesapları karşımıza çıkmaktadır.

aa. Özel Cari Hesaplar

İstenildiği an çekilebilen, faiz veya kâr getirmeyen hesaptır. Bu çek karnesi imkanlarına sahip bir tasarruf mevduatıdır, yapılan hizmetler karşılığında servis ücreti alınabilmektedir.

Banka bu hesaba para yatıranlardan, yatırdıkları meblağları bankanın diğer faaliyetlerinde kullanma konusunda yetki alınabilmektedir. Ancak, bu hesaplar bankanın teminatı altındadır. Yani diğer faaliyetlerde zarar sözkonusu olduğunda, cari hesap sahipleri bu zarardan etkilenmezler (37).

Cari hesap; Türk Lirası veya tebliğlerle belirlenecek esaslar dahilinde döviz cinsinden açılabilen ve istenildiğinde kısmen veya tamamen her an geri çekilebilme özelliği taşıyan karşılığında hesap sahibine faiz kâr veya her ne nam altında olursa olsun bir bedel ödenmeyen ve tasarruf mevduatı sigorta fonu kapsamına girmeyen fonların oluşturduğu hesap türüdür (38).

(37) PARA DERGİSİ, (Haziran - 1982) S.13,S.8.

(38) R.G. 19.12.1983 / 18256.

Cari mevduat hesabı, bakiyeleri kısa dönemde sık sık değişen istikrarsız hesaplardır. Mudiler bu kategori mevduatı banka ile ilişkilerini sürdürmek ve bankanın sağlayacağı çeşitli işlem kolaylıklarından istifade etmek için yatırırırlar. Herhangibir karşılık almazlar. Banka bu fonlar vasıtasıyla mudi ve müşterilerine banka hizmet ve kolaylıkları arz edecektir (39).

Cari hesaplar, kurum hesaplarından ve katılma hesaplarından mustakil olarak ve kendi içinde de Türk Lirası hesapları ile döviz hesapları şeklinde ayrı ayrı muhasebeleştirilir ve işletilir. Kurum bu hususta biriken, işletilmesinden doğan kâr ve zararı kendi hesabına intikal ettirir (40).

Cari hesap alacaklıları, yatırmış oldukları fonların tamamı için bu fonu kabul etmiş olan kurumun sermaye ve ihtiyatları ile cari hesaplar karşılığı aktifleri üzerinde birinci sırada imtiyazlı alacaklılardır. Kurumun cari hesaplara kabul edebileceği azami fon tutarı, öz kaynakları toplamının on katını aşmamak kaydıyla sınırlandırılmıştır (41).

Bu hesaplarda biriken fonların asgari % 10'luk kısmı nakit olarak kasada veya ticari bankalarda, diğer bir % 10'luk kısmı Merkez bankasının belirleyeceği likid menkul değerler veya nakit cinsinden Merkez bankasında tutulmak zorundadır. Söz konusu oranlar Merkez bankasınca değiştirilebilir. Fonların geri kalan bölümünün % 50'si gerçek ve tüzel kişilere bir yıldan uzun vadeli olarak, geri kalan kısmı ençok 12 ay vadeli olarak ticari işleri finanse etmek için kullanırabilir.

(39) AKIN, S.182.

(40) R.G.19.12.1983 / 18256....

(41) R.G. 21.3.1984 / 18348 S.12.

Kullandırılan fonun en az % 80'i vadesinde aynen tahsil edilir ; en çok % 20'si ile "kâr ve zarara katılma yatırım akdi hükümleri" uyarınca fonu kullanan gerçek veya tüzel kişinin kâr ve zararına iştirak edilir. Bu akitte kurumun kâr ve zarardan alacağı pay ve gerekirse alacağı teminatla açıkça gösterilir.

Bu hesaplardan biri gerçek ve tüzel kişiye kullandırılacak fon tutarı Merkez bankasınca kurum kaynaklarının % 10'u ile sınırlandırılmıştır. Bu hesaplarda biriken dövizler ayrıca Türk bankaları nezdinde veya uluslararası para ve ticaret piyasalarında kullanılabilir (42).

Cari hesaptan ayrıca yine faiz ödenmeyen tasarruf hesabı mevcuttur. Bu hesaplara da faiz veya kâr payı ödenmemektedir. Fakat mudilere küçük projelerin finansmanı, tüketim mallarının taksitle satışı, verilmesi gibi bazı özel imtiyazlar sağlanabilmektedir.

Bu ayrıcalıklar, düzenli tasarruf sahiplerini teşvik edici unsur olarak görülmektedir. Bu hesaplara yatırılabilen meblağların asgari düzeyi de çok düşük tutulmuştur.

Tasarrufları teşvik ve tasarruf seviyesini belli bir oranda tutabilmek amacıyla çalışmalar yapan faizsiz banka, birtakım teşvikler ve ayrıcalıklar getirmektedir. Tasarruf sahibi elindeki meblağı, bankada tutarak kaybettiği oranda da kredi itibari kazanmakta, ilerideki bir yatırımda müşteri olarak öncelik kazanmaktadır.

ab. Kâr ve Zarara Katılma Belgesi

Bankada yatırım hesabı açtıranlar, bankanın toplam yatırım faaliyetlerine ortak olurlar ve yatırdıkları paranın miktar ve süresine göre bankanın kâr ve zararından pay alırlar. Bu hesaplar bir çeşit ortaklık anlamına gelen mudaraba akdine uygun olarak açılmaktadır.

Söz konusu ortaklık akdinde, parayı yatıran sermaye sahibi, banka ise onun temsilcisi, yani parayı işleten durumundadır.

Burada açılan hesaplar yıllık olabileceği gibi, fonlar sınırsız süreli olarak da yatırılabilir.

Ülkemizde ise yatırım hesabı, katılma hesabı olarak adlandırılmaktadır. Bunlar, kuruma kâr ve zarara katılma hesabı akdi karşılığında Türk Lirası veya döviz cinsinden yatırılan fonların kullanılmasından kâr ve zarara katılma sonucunu doğuran gerçek ve tüzel kişilerce yatırılan fonlardır.

Bütün hesaplar asgari 100.000 TL ile açılabilir (43).

Bu hesaplar, havuz adı verilen 3,6,12 ay ve daha uzun vadeli olmak üzere dört kümeye ayrılmıştır, her küme ayrı ayrı işletilir.

Ama bu havuzlar içinde geçiş mümkündür. Kurum bu hesaplardaki paraları çeşitli kaynak kullandırma yöntemleri ile değerlendirerek sağladığı kârların yüzde yirmisini hizmetinin karşılığı olarak alır, veya uğradığı zararların yüzde yirmisini üstlenir, geri kalanı hesap sahiplerine payları oranında dağıtılır.

Katılma hesapları aşağıdaki özelliklere sahiptir (44).

- Hesap sahibine faiz yada sabit bir gelir ödenmez, ana paranın aynen geri ödeneceği garantisi verilmez. Hesap sahibinin talip hakkı ve kurumun mükellefiyeti birim hesap değerine tekabül eden miktardan ibarettir. Hesap sahipleri lehine tahakkuk ettirilerek gelirler vergi mevzuatı açısından mevduat geliri sayılır.

- Bu hesaplardaki fonlar birim hesap değeri üzerinden muhasebeleştirilir ve kurum hesaplarında gösterilmezler. Bu hesaplarla ilgili olarak kurumca yılda altı aylık devreler itibarıyla iki defa hesap vaziyeti tanzim edilip kamuoyuna duyurulacaktır.

- Kurumdan alacaklı olan üçüncü sahiplerin sadece kuruma ait sermaye, ihtiyat ve dağıtılmamış kârlar üzerinde talep hakkı vardır. Bu hesaplar üzerinde alacaklıların herhangi bir talep hakkı yoktur.

- Bu hesapların işletilmesinden doğacak tüm masraflar kurumca karşılanır.

(43) BULUTOĞLU S. 50.

(44) R.G. 19.12.1983 / 18256. 19. Madde.

- Kurumun bu hesapların işletilmesinden doğacak kârdan ve zarardan alacağı pay % 20'den çok olamaz. Kurumca tesbit edilen oranın % 20'lik marj içinde kalmak koşulu ile değiştirilmesi Merkez Bankasının iznine bağlıdır. Kurum bilançosunda ancak kendi payına düşen kâr ve zarar ile bu hesapların işletilmesinden doğan masrafları gösterir. Kurum kâr ve zarardan payını günlük veya haftalık olarak hesaplarına intikal ettirir.

- Bu hesaplarda biriken fonlar Tasarruf Mevduatı Sigorta fonu kapsamına girmezler.

Kâr ve zarar katılma hakkı veren hesaplarda para yatırırların varlıklarının ulaştığı değerin hesaplanması yöntemdeki değişken sermayeli yatırım fonlarından farklı değildir. Ne varki yatırım fonlarında tasarruflar hisse senetlerine ve tahvillere yatırılarak değerlendirilir. Kâr ve zarara katılma hesaplarında ise, kurum topladığı kaynaklarını çeşitli yöntemlerle değerlendirmektedir (45).

Katılma hesaplarında biriken fonların % 1' ine tekabül eden miktar T.C. Merkez Bankasına bloke edilir (46).

Katılma hesabı akdinde bulunması gereken şeylerin başında birim hesap değeri gelmektedir. Merkez Bankasına yayınlanan tebliğde katılma hesabı akdinde bulunması gerekli faktörler belirtilmiştir. Birim hesap değerine ilişkin olarak da ; "Birim değeri ile hesap değerinin çarpılması sonucu bulunur" İbaresini yer almıştır. Yine aynı tebliğde birim değer için ise ; "Katılma hesabına fon kabul ettiği ilk gün için yüzdür, müteakip günlerde, vadelerine göre ayrılmış beher fonda mevcut aktifle toplamının bir önceki gün mevcut hesap değeri toplamına bölünmesi ile bulunur" ibaresi bulunmaktadır.

Hesap değeri ise ; para yatıran veya çeken şahsa ait hesap sahibince yatırılan veya çekilen miktarın birim değere bölünmesi ile bulunacak orana para yatırılmışsa eklenmesi, para çekilmişse çıkarılmasıyla bulunan değerdir.

(45) BULUTOĞLU, S. 50.

(46) R.G. 19.12.1983 / 18256.

KAR VE ZARARA KATILMA AKTİ HESAPLARININ İŞLEYİŞİNE İLİŞKİN BİR ÖRNEK

Günler	İşlemler	Yatırılan (+) Şahsi				Birim Hesap Değeri (1.000TL)
		Aktifler Tutarı (1.000 TL)	ve Çekilen (-) (1.000 TL.)	Hesap durumları (1.000TL)	Hesap Değeri (Oran)	Birim Hesap Değeri
1.Gün	A-BveC Top-		A.1.000(+)	A. 1.000	10,0	1.000
	lam 10 mil-		B.4.950(+)	B. 4.950	49,5	4.950
	yon lira ya-		C.4.050(+)	C. 4.050	40,5	4.050
	tırıyorlar					
	TOPLAM	10.000	10.000(+)	10.000	100,0	10.000
2.Gün	-Fon 6 milyon 250bin					
	lirakâr ediyor.		A- -	A. 1.000	10,0	1.500
	-Bu kârın %20'si olan		B- -	B. 4.950	49,5	7.425
	1 milyon 250 bin lira		C- -	C. 4.050	40,5	6.075
	kurum tarafından alını-					
	yor.					
	-Kalan 5 milyon lira ortak-					
	ların hesabına işleniyor					
	TOPLAM	15.000	-	10.000	100,0	15.000
3.Gün	D,3 milyon yatırı-		A- -	A. 1.000	10,0	1.500
	yor		B- -	B. 4.950	49,5	7.425
			C- -	C. 4.050	40,5	6.075
	TOPLAM		D 3.000(+)	D. 3.000	20,0	3.000
		18.000	3.000(+)	13.000	120,0	18.000
4.Gün	-Fon 3milyon		A- -	A. 1.000	10,0	1.700
	lira kâr ediyor		B- -	B. 4.950	49,5	8.415
	-Bu kârın %20'si		C- -	C. 4.050	40,5	6.885
	olan 600bin lira		D- -	D. 3.000	20,0	3.400
	kurum tarafından					
	alıyor.					
	-Kalan 2milyon 400bin					
	lira ortakların he-					
	sabına işleniyor					
	TOPLAM	20.400	-	13.000	120,0	20.400
5.Gün	0,2 milyon 040 bin		A- -	A. 1.000	10,0	1.700
	lira çekiyor		B- -	B. 4.950	49,5	8.415
			C- 2.040(-)	C. 2.010	28,5	4.845
	TOPLAM		D -	D. 3.000	20,0	3.400
		18.360	2.040(-)	10.960	108,0	18.000
6.Gün	-Fon 675bin lira		A- -	A. 1.000	10,0	1.650
	zarar ediyor.		B- -	B. 4.950	49,5	8.167,50
	-Bu zararın %20'si		C- -	C. 2.010	28,5	4.167,50
	olan 135bin lirası kurum		D- -	D. 3.000	20,0	3.300
	tarafından fona ödeniyor.					
	-Kalan 500bin liralık					
	zarar ortakların hesabına					
	işleniyor.					
	TOPLAM	17.820	-	10.960	108,0	17.820

b. Fon Kullandırma İşlemleri

Faizsiz banka, elinde toplanan fonları ekonomik açıdan ve sosyal yönden toplumun hizmetine sunmayı amaç edinmiştir. Faizsiz banka kendine uygun olarak toplumun refahını arttırıcı çabalar ve yeni iş alanları yaratmak için uygun görülen finansal yöntemlerden biri seçilerek fonlar bu alanlarda kullanılacaktır.

Sosyal alanda verilen fonlar küçük projeleri başlatmak için sermayeye ihtiyaç duyulan kişiler ile üniversite ve diğer yüksek öğrenim kurumlarının öğrencilerine verilmektedir.

Bu fonu kullananlar, aynen iade etmekte ve karşılığında faiz ödememektedirler.

Ekonomik alanda ise faizsiz banka, sisteme uygun düşecek alanlarda elinde bulundurduğu fonu ekonomiye aktaracaktır. Genel olarak banka fonlarını şu alanlarda kullanılmaktadır. (47).

ba. Üretim Desteği Sağlanması

İşletmeler için gerekli madde teçhizat ve gayrimenkullerin üçüncü kişilerden peşin alınıp vadeli olarak satılması işlemidir. Bu yöntemde işletmeler, geleneksel bankalara önceden saptanmış faiz olarak ödediğini faizsiz bankaya kâr payı olarak ödemektedir. Banka burada sadece bir aracı görevini yerine getirmekte malı elinde tutmadan alıcıya teslim etmektedir. Böylece elde edilen kâr faiz olmamakta bir ticari kazanç niteliği taşıdığından İslami prensiplere aykırı olmamaktadır.

bb. Dış Ticaret Finansmanı

Gelişmekte olan ülkeler için hayati önem taşıyan dış ticaretin gelişebilmesi için uzmanlaşmış bir sistemin varlığına ihtiyaç vardır. Faizsiz bankaların ortakları arasında yer alan uluslararası

kuruluşlar bu irtibatı daha da kolaylaştıracaktır.

Faizsiz bankalar, bunun yanı sıra daha öncede belirttiğimiz gibi akreditif işlemlerini de yapmaktadırlar. Banka müşterisinin işlemlerini yürütmekte veya gerekli parasal tutarı temin ederek müşteriden belli bir süre sonra bunu tahsil etmektedir.

İhracatın yanı sıra ithalat açısından da bağlantılar yaparak faaliyette bulunduğu ülkenin mamüllerini pazarlama olanağını da bulmaktadır.

Faizsiz bankada esas olarak projeler ele alındığından, başarı düzeyi yüksek projelerinin finansmanı ön plana gelmekte yani kârlı alanlara yatırım yapılmaktadır. Günümüzde dış ticarete, en kârlı alanlardan biri olduğundan, bu alanın finansmanı kurumlar açısından önemli bir yer tutacaktır.

Ülkemizde faizsiz kurumların katılma hesaplarında biriken fonların yıllık ortalama olarak, en az % 25'ini döviz sağlayıcı faaliyetlere ayırmaları zorunluluğu getirmiştir.

II. FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİNİN SAĞLADIĞI DEĞİŞİK HİZMET VE KOLAYLIKLAR

Faizsiz bankacılık sistemi, ticari banka sisteminin işlevlerini de büyük ölçüde yerine getirmektedir. Faizsiz bankacılıkta esas olan yardımlaşma ve çalışma duygusunun geliştirilmesi amacıyla klasik bankalardan işlem olarak birtakım farklılıkları olacaktır.

Faiz açısından ticari senetlerin işlemleri, bankanın müşterileri açısından değişik bir hizmet veya başka bir deyişle çok kısa bir süre için verilen bir kredi niteliğinde olmaktadır. Faizsiz bankanın açtığı mevduat çek hesabı faizsiz olduğundan geleneksel bankaların çek hesabı gibidir, vadeli mevduata verecekleri getiriyi ise, dönem içindeki mudarabaların, iştiraklerin sonuçlarına göre

kuruluşlar bu irtibatı daha da kolaylaştıracaktır.

Faizsiz bankalar, bunun yanısıra daha öncede belirttiğimiz gibi akreditif işlemlerini de yapmaktadırlar. Banka müşterisinin işlemlerini yürütmekte veya gerekli parasal tutarı temin ederek müşteriden belli bir süre sonra bunu tahsil etmektedir.

İhracatın yanısıra ithalat açısından da bağlantılar yaparak faaliyette bulunduğu ülkenin mamüllerini pazarlama olanağını da bulmaktadır.

Faizsiz bankada esas olarak projeler ele alındığından, başarı düzeyi yüksek projelerinin finansmanı ön plana gelmekte yani kârlı alanlara yatırım yapılmaktadır. Günümüzde dış ticarete, en kârlı alanlardan biri olduğundan, bu alanın finansmanı kurumlar açısından önemli bir yer tutacaktır.

Ülkemizde faizsiz kurumların katılma hesaplarında biriken fonların yıllık ortalama olarak, en az % 25'ini döviz sağlayıcı faaliyetlere ayırmaları zorunluluğu getirmiştir.

II. FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİNİN SAĞLADIĞI DEĞİŞİK HİZMET VE KOLAYLIKLAR

Faizsiz bankacılık sistemi, ticari banka sisteminin işlevlerini de büyük ölçüde yerine getirmektedir. Faizsiz bankacılıkta esas olan yardımlaşma ve çalışma duygusunun geliştirilmesi amacıyla klasik bankalardan işlem olarak birtakım farklılıkları olacaktır.

Faiz açısından ticari senetlerin işlemleri, bankanın müşterileri açısından değişik bir hizmet veya başka bir deyişle çok kısa bir süre için verilen bir kredi niteliğinde olmaktadır. Faizsiz bankanın açtığı mevduat çek hesabı faizsiz olduğundan geleneksel bankaların çek hesabı gibidir, vadeli mevduata verecekleri getiriyi ise, dönem içindeki mudarabaların, iştiraklerin sonuçlarına göre

belirlemektedir, ve dolayısıyla ticari bankalar gibi vadeli hesap-hesapların getirisi önceden belirli değildir.

Bu yönüyle menkul değerler portföyü işleten ve dönem sonun-da portföyün kârlılığına göre para yatırımlara kârlılığına göre para yatırımlara kâr dağıtan yatırım fonlarına benzemektedir, ancak burada menkul değerler değil ticari işlemler söz konusu olmaktadır(48).

1. KÂRZ-I HASEN

Faizsiz olarak verilen borca kârz-ı hasen denmektedir(49).

İhtiyacı olmayana gitme ihtimali zayıf olduğu için sadakadan üstün görülmüştür. Gelişmiş faiz bankacılık sisteminde toplanan sosyal yardım fonlarının bir kısmı buna ayrılmaktadır.

Konut inşaatı ve teknik yönden uzmanlaşma için olabileceği gibi sosyal amaçlarla kârz-ı hasen verilebilecektir.

Bu borçluları zor durumda bırakmayacak biçimde taksitle geri alınacaktır(50).

(48) DEMİRÇELİK, S.5.

(49) BİLMEN, S. 13.

(50) AKIN, S. 148.

2. SOSYAL YARDIM

Verildiğinde tekrar geri alınmayan bu borç, ihtiyacı içindeki düşük gelirli gruplara verilen bir imkandır. Bankanın yardımının amacı, üretken potansiyeli harekete geçirip istikrarlı bir gelir düzeyi sağlayarak devlete düşen görevi üzerine almaktadır.

Ekonomide devletin birinci görevi herkesin tabii kaynaklardan eşit olarak yararlanmasını sağlamak ve geçimini temin etmek olmalıdır. Bunun yanısıra ticari işlemlerde dürüstlüğün sağlanabilmesi için pazarlar iyi bir denetime tabi tutulmalıdır.

Pazarın etkinliğine inanan İslam dünyası, pazara katılanların ahlâki davranışlarını düzenleyen birçok kurala şariat hükümleri içinde yer vererek sosyal adalete öncülük etmektedir (51). Böylece faizsiz banka sosyal amaçları da gözönüne almış olmaktadır.

3. TİCARİ, TEKNİK, İDARİ. VE MALİ DANIŞMANLIK

HİZMETLERİ

Aslında başlıca bankacılık hizmetlerinden biri sayılan bu hizmetler faizsiz banka açısından bir başka önem taşımaktadır.

Çünkü sistemin esasında yer alan ortaklık hareketlerinin başarılı bir şekilde yürütülmesi için ve aynı zamanda tam kapasite çalışabilmesi için bankanın müşterilerine verdiği hizmetlerin başında gelmelidir. Verilen hizmet düzeyinin yüksekliği bankanın bir zarar ortaklığından elde edeceği kâr miktarlarını da yükseltecek, hem banka hem müşteri açısından çifte yarar getirecektir.

4. FAZLA ÇEKME KOLAYLIĞI

Kasa durumunun müsait olması durumunda faizsiz banka mudilerine hesap bakiyelerini aşan miktarlarda çekme hakkı tanıyabilir

Bu imtiyazın şartları : (52).

(51) KHAN - MİRAKHOR, S. 3.

(52) AKIN, S. 183.

- Çekilen fazla meblağ bankadaki hesabına 10-30 gün geri yatırılmalıdır.

- Çekilen fazla meblağ 5 defaya mahsusazami mudinin ortalama mevduat bakiyesi kadar olabilecektir.

- Karşılık olarak uygun bir teminat alınabilecektir.

Faizsiz banka müşterilerine birtakım teminatla veya teminat-sız kısa vadeli kredi sağladığı gibi aynı zamanda sosyal amaçlı yardımlarda bulunarak toplum refahının düzeltilmesi konusunda ilerlemeler kaydedilmeye çalışmaktadır.

Ü Ç Ü N C Ü B Ö L Ü M

FAİZSİZ BANKACILIĞIN TÜRKİYE'DEKİ İŞLEYİŞİ VE TÜRK EKONOMİ VE BANKA - CILIĞINA GETİRDİĞİ OLANAKLAR

I. ÜLKEMİZDE FAİZSİZ BANKACILIĞA YÖNELİŞ NEDENLERİ

1. EKONOMİK NEDENLER

Ülkemizde, elinde tasarrufu bulunan ancak faiz yüzünden bu tasarrufu değerlendiremeyen kişilerin bulunduğu bir gerçektir.

Elde kalan tasarrufları değerlendirmek, ülke ekonomisine bir katkıda bulunması için değişik alternatiflerden birisi de faizsiz bankacılık olmaktadır.

Faizsiz bankacılık sisteminin esasını oluşturan işlemler yatırımlara dayandığından, proje sahipleri açısından cazip bir finansman kaynağı niteliğini kazanmaktadır. Verimli alanlara yatırım yapan kişileri destekleyen ve bu yatırım kararlarını en çabuk şekilde gerçekleştiren faizsiz bankacılık, tercih nedeni olacaktır.

Faizsiz bankalar, ülkemizde yakın zamanda faaliyete başladığından kredi talep eden firmaların limit endişeleri olmamaktadır.

Kurumların da aynı şekilde plasman limiti sorunları şu aşamada söz konusu değildir. Türk bankalarının büyük kısmında ise yönetim ve kredi kullanmada öncelik banka sahibi grup şirketleri lehine olduğundan plasman limitedlerinin büyük bir kısmı genelde her zaman dolu olmaktadır. İçinde bulunan durum, karşılaşılan nakit darlığı ile çalışmadaki güçlüğü arttırmaktadır(53).

Finansman sorununu çözebilmek için ve ekonomide fon olumlarının etkili olabilmesi yönünden yerli sermaye gruplarının bankaları kendi yönetim ve denetimleri altında tutma çabaları erdirilmelidir.

Bankacılık kesimi şüphesiz ekonomideki genel gelişmelerden etkilenmektedir. Bunun yanında genellikle iyi yönetilmemeleri ve bankalar üzerinde ciddi ve etkin kamu yönetiminin kurulmamış olması sorunları daha da ağırlaştırmaktadır. Özel bankaların büyük kısmının belirli grup ve holdinglerin denetiminde bulunuşu söz konusu bankaların kamu yararından çok belirli bir grup veya holdinglerin menfaatleri doğrultusunda yönetilmeleri sonucunu doğurmaktadır(54).

Böylece faizsiz bankaya doğru bir akımının gerçekleşmesi kaçınılmaz olmaktadır. Kurumların tercih nedenlerinden biri ise karar mekanizmasının çok süratli işlemesidir. İhracat-ithalat işlemlerinde zaman, her zaman ön plana çıktığından kredi işleminin süratli şekilde gerçekleştirilmesi, satılacak veya satın alınacak şeyin maliyetini etkileyecektir. Türk bankalarının karar mekanizmasının oldukça ağır işlemesi ve bürokrasi nedeni ile bazı ihracat işlemlerine tahmini rakamlarla başlamaktadır.

Faizsiz bankacılık kurumunda, Türk bankalarının aksine belirli kredi komite günleri ön istihbarat gibi zamana ihtiyaç duyulan işlemlerin bulunmayışı yatırımcılar açısından tercih için en büyük kriteri oluşturmaktadır.

(53) ÖZALPASLAN Avni, "ALBARAKA'NIN İLK KREDİ MÜŞTERİSİ", Para ve Sermaye Piyasası, (Nisan-1985) Yıl7, S.74, S. 25

(54) FEYMAN Cumhur, "Türkiye'de Sermaye Piyasasının Gelişmesi İçin Bankalardan Beklenen Fonksiyonlar", Uluslararası Sermaye Piyasası ve Bankalar Semineri, Tütünbank Yayınları, 1983, S. 113.

2. SAĞLANAN HİZMET

Faaliyette bulunan özel finans kurumları yabancı menşeli kuruluşlardır ve büyük grupların denetiminde bulunmaktadır. Bu büyük grupların elde ettiği haklardan ikili ilişkilerde fazlasıyla yararlanma imkanına sahiptirler. Sağlanan hizmet düzeyi bu yüzden geniş bir alana yayılacaktır. Deneyimli bir kurumun veya pazarı geniş kurumun başarı sonrası her zaman fazla olacaktır. Faizsiz bantacılık yatırıma yöneldiğinden elindeki personeli ve imkanları genellikle durum değerlendirme ve proje inceleme alanında kullanacaktır. Bu alanlardaki çalışmalar yatırıma yönelecek olanlar açısından uzman bir kadro ihtiyacını karşılayacak düzeyde olduğundan sağlanan hizmete bir yenisi daha eklenecektir.

Banka hizmetlerinin maliyetleri, faizsiz bankacılıkta azaltılmaktadır. Verilen kredilerde teminat projede olduğundan teminat mektubu, ipotek gibi ek maliyet getirecek kredi unsurları kredi şartı haline getirilmemektedir. Kurumun fazla şube ve onun gereği fazla personele sahip olmaması, kullanılacak paranın maliyetine etki edecek endirekt giderleri asgariye indirmektedir.

Türk bankalarında görülen, bankaya rant sağlamak amacı ile yapılan fiktif işlemler finans kurumlarında uygulanmamaktadır. Genel olarak bahsedilen tüm kriterler biraraya getirilip değerlendirildiğinde kredi maliyetleri para kullanan işletmeler lehine gelişmektedir. Kısacası bir tasarruf sahibi sadece dini inançlardan ötürü özel finans kurumuna parasını yatırmıyorsa, bir finans kurumuna gitmesinin tek sebebi bir mudiden ziyade bir yatırımcı zihniyetiyle hareket etmesi olmaktadır(55).

Yine faizin yüksek olduğu dönemlerde yatırımcılar banka faizi yerine faizsiz bankaya gidecektir. Enflasyon ve faizin yüksek olduğu dönemlerde yatırımcılar yüksek faiz yüzünden yatırımdan kaçınmaktadır. Bu yüzden kurumlara olan ilgi haklı olarak normal koşullardan daha fazla olmaktadır (56).

(55) ÇALIKA Mehmet Gün, "Özel Finans Kurumları Kime Rakip", Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, (Nisan-1985), Yıl7, S.74, S. 20

(56) DURAKBAŞA Necdet, "Paranın Rengi Değil, Ekonomiye Hizmet Önemli", Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, (Nisan-1985), Yıl7, S.74, S.12.

II. FAİZSİZ BANKACILIK SİSTEMİNİN, TÜRK BANKA SİSTEMİNE

ELDE ETTİĞİ HAKSIZ REKABET UNSURLARI

Bankacılık sektöründe faaliyette bulunan kurumlar belli bir faiz yükü altında çalışmaktadırlar. Aslında ticaret bankacılığının işleyişi ve kârlılıkları verdikleri krediler ile aldıkları mevduat kredileri arasındaki farkla ölçülmektedir. Günümüzde serbest bırakılan faiz hadleri, tam verimle çalışmayan bankaları zor durumda bırakırken aynı zamanda yatırımları da yüksek maliyetle çalışmaya zorlamaktadır. Kısaca mevduata yatırılan faizle kredi şeklinde plase edilmiş paranın faizi arasında bir denge oluşması gereklidir.

Banka mevduata verdiği faize ilave olarak münzam karşılık, disponabilite, sabit ve gayri sabit giderler, bir de tahsil edilemeyen donuk kredileri göze almak zorundadır (57).

Faizsiz esasa göre faaliyette bulunan özel finans kurumlarının faiz yükü olmayacaktır. Bunun yanında özel finans kurumlarının halktan topladıkları paranın mevduat sayılmasını sağlayan şekilde bir kararname vardır. Toplanan paranın mevduat sayılmaması özel finans kurumlarını bankalardan ayrıcalıklı bir duruma getirmiştir.

1. TİCARET

Ülkemizde faaliyet gösteren özel finans kurumlarının en büyük özelliği ticaretle uğraşmalarıdır. İlk kuruldukları dönemde riskli yatırımlara girişmek yerine mal alım-satımına yönelmişlerdir.

Faizsiz bankacılık sisteminin dayandığı faaliyet türlerinden olan murabahada kurum malı satın alacak işletme ile anlaşarak belli bir kâr payı olarak malı satın alıp, genellikle taksitle satmaktadır.

Mal kurumun eline geçmemekte sadece aracılık yapmaktadır. Artan enflasyonist ortamda ve yükselen faizler nedeniyle elinde fon bulunduranlar için en uygun yatırım ticaret olmaktadır.

(57) KILIÇASLAN Şener, "Bankacılık sistemi Hızla Gelişiyor", Bursa

Ekonomi Dergisi, (Ocak - 1987), S. 29, S.28.

Bankaların tüccarlık yapması, yani herhangi bir şey alıp satmaları yasaktır. Buna karşılık faizsiz bankalar her türlü alım - satım işini yapabilirler. Böylece faizsiz kurumlar, her dönemde o günlerin gözde mallarının alım - satımını yaparak, yüksek gelir sağlama olanağına sahiptir. Oysa, normal bankaların verdikleri kredilerin batırılması gibi, önemli riskleri vardır.

Bugün faizsiz kurumların faizle çalışan ticari bankalara oranla daha fazla gelir kazandırabilmeleri, bu tüccarlık ayrıcalıklarından kaynaklanmaktadır.

Özel finans kurumları bankacılık işlemlerinden ticari bankalar gibi % 3 gider vergisi ödemekte ; peşin - vadeli mal alım - satımları gibi ticari işlemlerde ise satış bedeli üzerinden % 10 KDV tahsil edilmektedir (58).

2. GAYRİ MENKULE YATIRIM

Halkımız günümüzde en kârlı yatırım alanı olarak altın ve gayrimenkulu görmekte ve tercih etmektedirler. Ayrıca buna paralel olarak yabancı uyrukluların mülk edinme şansına sahip olduğu ülkemizde iç ve dış alıcıların bulunacağı muhakkaktır.

Bankalar kanununda bankaların gayrimenkul ticareti yapamıyacağı şeklinde hüküm bulunmaktadır. Bilineceği gibi gayrimenkul ticareti, sirkülasyonu en yavaş seyreden ve zaman zaman elden çıkarılıp nakde çevrilmesi ağır maddi fedakârlıklar gerektirebilen bir iştir.

Diğer bir ifade ile, nakit ticareti demek olan bankacılıkla gayrimenkul ticaretinin uyumlu bir şekilde birlikte yürütülmesi çoğu kez olanaksızdır. Ayrıca, büyük bir mali güç oluşturan bankaların gayrimenkul ticareti alanına girmeleri veya bu alanı finanse etmeleri bu ticaret kesimini ekonomiye zarar verecek tarzda geliştirecektir (59).

(58) MERKİ, S.100,

(59) EYÜPGİLLER Servet, Bankalarda Denetim, Ankara, 1985 S. 46.

Özel finans kurumları istedikleri miktarda gayrimenkul edinme hakkına sahiptirler. Özellikle gayrimenkul alım - satımında aracı pozisyonunda bulunan kurum, kendine belli bir kâr payı koyarak kazanç sağlayacaktır. Ekonomik prensiplere ters düşse dahi eğer kurum açısından kârlı bir alan ise, herhangi bir sınırlamaya tabi olmadan serbestçe hareket edeceklerdir.

3. MEVDUATI KORUMAYA YÖNELİK ÖNLEMLER

Faizsiz bankalar iş ortaklığı şeklinde faaliyette bulunduklarını beyan ederlerse sadece kurumlar vergisine tabi olacaklardır.

Böylece %10'luk vergi stopajından ve gelir vergisinden sıyrılmış olacaklardır (60).

Faizsiz bankalar kâr payı ödemektedirler. Ülkemizde faizsiz bankacılık faaliyetlerinin 1984 yılı başından itibaren giderek arttığı, muamele hacimlerinin büyük boyutlara ulaştığı bilinmektedir.

Bu kurumların kullandıkları yöntemler icabı, öngörülmuş bulunan yeni düzenlemelerden yararlanmaları, hukukun genelliği kuralı sonucu pek doğaldır. Bu yararlanmanın Milli Bankacılığımız açısından haksız rekabet oluşturduğu göz ardı edilmemelidir (61).

Bankalar, Türk Ticaret Kanununun ve ana sözleşmelerinin ayrılmasını zorunlu kıldığı yedek akçelerden başka yıllık safi kârlarının % 5'ini ödenmiş sermayeleri tutarına ulaşınca kadar "Muhtemel Zararlar Karşılığı" olarak ayırmak ve bunları Türk Ticaret Kanununun 466. ve 467. maddelerine göre ayırdıkları kanuni yedek akçelerle birlikte T.C. Merkez Bankası nezdinde hazine adına açılacak "Kanuni Yedek Akçeler Karşılığı Devlet Tahvili Hesabı"na yatırmak ve ayrıca geri dönmesi şüpheli alacakları için karşılık ayırmak zorunda oldukları halde, Özel Finans Kurumları hakkındaki tebliğlerde böyle bir yükümlülüğe yer verilmemiştir (62).

(60) DÜNYA GAZETESİ, 26.10.1985. S.1,

(61) ARIKAN Vural, "İş Ortaklıkları ve İslam Bankacılığı" Dünya Gazetesi, 22.10.1985, S.7.

(62) MOROĞLU, S. 31.

Haksız rekabet unsurlarının yanısıra önemli bir ayrıcalıkta denetimle ilgili unsurlar olmaktadır. Özel Finans Kurumları bankalar kanununun denetimle ilgili hükümlerine tabi değildir. Yürürlükte bulunan kanuna göre Ticaret bankaları, verdikleri krediler açısından türlü kısıtlamalara tabidirler.

Bir müşteriye verecekleri krediler, taşınmazlara ve iştiraklere yapacakları yatırımlar, kanunla tesbit edilmiş üst sınırlarla denetlenmektedir (63).

Özel finans kurumlarının işlem ve hesapları Merkez Bankası tarafından denetlenmekle Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nda her zaman bu kurumları denetleme yetkisine sahiptir.

Türkiye'de faizsiz çalışan banka geleneği olmadığı için başlangıçta ortaya teknik, idari ve hukuki sorunlar çıkacağı açıktır.

Ancak bunlar uygulamaya zamanla alışılarak, yeni düzenlemeler getirmek koşuluyla düzeltilebilecektir (64).

Faizsiz sistemle çalışan özel finans kurumlarının faizli bir ortamda faaliyette bulunmaları doğal olarak birtakım sorunlar ortaya çıkaracaktır. Faizle çalışan bankalar tabi olduğu kanunlarla çalışılamayacağı ortadadır, ancak tebliğ ve kararnamele yerine bankerlerle ilgili olan kanunlar gibi yeni düzenlemelere ihtiyaç olduğu açıktır.

Bankalar için asıl haksız rekabet unsurları, mevduatı korumaya yönelik önlemlerle kullandıracakları kredi miktarının azalması sorunu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Mevdut muvazam karşılığı olarak, bankaların vadeli ve vadesiz mevduata % 16 olarak uygulaması gerekmektedir. Zamanında yatırmayan bankalar % 3 faiz ödemektedirler ve bu hesaba faiz yürütülmemektedir.

Mevduat karşılıkları ayırma zorunluluğu, faizsiz bankalarda mevduat bulunmaması sebebi ile yoktur.

(63) AYSAN Mustafa, "İslam Bankacılığı Bankacılık Değil midir?"

Dünya Gazetesi, 11.7.1985, S.9.

(64) RAPOR GAZETESİ, 14.3.1985, S. 3.

Bu nedenle faizsiz bankalar müşterilerine daha ucuz faiz kullandırabilmektedirler. Faizsiz bankaların sadece kâr zarar hesaplarının % 1'i arasında karşılık ayırma sorumlulukları vardır. Bu durum emanet edilen paranın bankalara göre verimliliğini yükseltmektedir (65).

Ülkemizin içinde bulunduğu enflasyonist ortam nedeniyle bankaların ayırdıkları mevduat muazzam karşılıklarında artışlar meydana gelmektedir. Nitekim 4 Şubat kararları olarak adlandırılan ve Türk parasının kıymetini arttırmak amacıyla alınan kararlarda bu görülmüştür.

4 Şubat kararlarında ; bir yıl vadeli mevduata uygulanan faiz oranının yükseltilerek . % 65 olarak belirlenmesi, mevduat muazzam karşılıklarının % 14'ten % 16'ya yükseltilmesi ile amaçlanan Türk lirasını ararır hale getirmek ve yoğunlaşan döviz talebini kırmak amaç edinilmiştir (66).

Yüksek faiz nedeniyle oluşacak mevduat artışı sonucu bankacılık sisteminde büyüyecek fonların çekilmesi ve yeniden dolaşıma girmesi için muazzam karşılık ve disponibilite oranlarında değişiklik yapılmaktadır.

Bu kararlar, bankaların kullandıkları ve kullandırdıkları kredilerin maliyetlerinin artmasına sebep olmakta, faizsiz kurumların daha az maliyetle elde ettikleri fonları kullanma açısından haksız bir rekabet söz konusu olmaktadır.

Haksız rekabeti önleyebilmek için, ülkemizde vakit geçirmeden kredi faizleri ile mevduat faizleri arasındaki uçurumun kapatılması gerekmektedir. Son alınan tedbirler çerçevesinde, parayı kıtlaştırmak için bankaların muazzam karşılıkları da % 2'de olsa arttırılmıştır. Türkiye'de mevduat muazzam karşılıklarına faiz ödenmemesi mevduat faizleriyle kredi faizleri arasındaki uçurumu arttırıcı bir etki yapmaktadır.

(65) ERİŞ Hasan, "Sıcak Paraya Sıcak Servis", Kapital Dergisi, (Ocak - 1987), S.36.

(66) TUNCA Zafer; "4Şubat Kararları ve Etkileri", Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, (Mart - 1988), S. 109, S.19

Yaşadığımız enflasyon düzeyinde münzam karşılıklara faiz ödenmemesi tamamen vergi niteliğine bürünmekte ve kredi maliyetlerini çok önemli boyutlarda arttırmaktadır (67).

Bankalar genel disponibilite oranı olarak % 27'lik bir payı kasalarında bulundurmamak zorundadırlar. Bankaların taahhütlerine göre bulunduracakları disponibilitenin en az oranı T.C. Merkez Bankasınca saptanmaktadır (68).

Faizsiz bankalar sadece cari hesaplarının % 10'nunu nakit olarak kasada veya ticari bankalarda tutma zorunda bulunmaktadır.

Cari hesapların % 80'ni ticari işlemlerde, % 10'nu karşılık olarak Merkez Bankasının belirleyeceği menkul kıymetlerde kullanılmaktadır. Böylece katılma hesaplarında fonları faizsiz banka istediği şekilde kullanmaktadır.

4 Şubat kararları ile genel disponibilite oranı % 23'ten %27 ye çıkarılmıştır.

Bankaların 4 Şubat kararları ile 6 puan artan sorumluluklarının karşılaması için mevduat artışında % 6-7'lik bir artış olmalıdır. Mevduat artışı olmasa dahi bankalar münzam karşılıklarını ve disponibilite oranlarını eksik tesis ederek % 66 cezai faize tabi olmaktadır. Ancak günümüzde kredi faizlerinin % 80'lerin üstünde olduğu bir ortamda bu % 66'lık cezai faiz bir boşluktur (69).

Bankalar yasalardaki boşluklardan yararlanarak haksız rekabet unsurlarını en az düzeye indirmeye çalışmaktadırlar. Bankaların en azından yatırdıkları disponibil değerlere karşılık bir faiz almaları birazda olsa bankalar açısından bir yarar sağlayacaktır.

Mevduatı korumaya yönelik önlemlerle, tasarruf sahiplerinin haklarının korunması sağlanmaya çalışılmaktadır. Bankalar tasarruf mevduatları tutarının binde üçünü tasarruf mevduatı sigorta fonuna yatırmak zorundadırlar.

(67) ERTUNA Özer, "4Şubat Faiz Tedbirleri", Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, (Mart-1988), S.109, S.13,

(68) EREZ Mesut, Bankalar Sistemi ve Devlet Kontrolü-ESBANK Yayını Ankara 1975, S.66,

(69) GÜNEY Özer, "Açık Oturum", Banka ve Ekonomik Yayınlar Dergisi, (Mart-1988) S.3, S.11,

Bankalara bu yükümlülük getirilmiş olmakla beraber 25.2.1985 tarihli müsteşarlık tebliğine göre özel finans kurumlarının cari hesaplarında ve katılma hesaplarında toplanan mevduatın bu sigorta fonuna tabi olmadığı belirtilmiştir.

Genel olarak faizli banka, faizsiz banka mukayesesi ile, faizle çalışan bankaların aleyhine birçok unsur ortaya çıkmaktadır.

Faizsiz kurumların, bankacılıktan çok ticari zihniyetle işlem yaptıkları ve topladıkları fonların mevduat sayılmayıp bir emanet şeklinde düşünülmesi, yatırımcılığını teşvik amacından başka böyle bir sistemi cazip hale getirmek olabilecektir.

III. KAR - ZARAR ESASI UYGULAYAN KURUMLAR İÇİN TÜRK

SİSTEMİ

1. İLKELER

Genel olarak kabul edilmiş sistemin gayri müslüm çevrelerle de işbirliği yapılmaya başlanması ile geniş bir uygulamaya yönelmesinin nedeni genellikle ekonomik olmaktadır. Belli çevreler elinde bulunan fonların ekonomi emrine verilerek "kaynak-yatırım" süreci içinde kullanılması isteği hemen hemen her ülkede mevcuttur(70).

Ülkemiz hem müslüman bir ülkedir, hem de faizle gelişmiş bir ekonomik yapıya sahiptir. Bu nedenle uluslararası çevrede yürütülen kâr ve zarara dayanan ve faiz esasının geçerli olmadığı sistem yerine daha farklı bir model yaratılmıştır.

a. Lâik Esas

Ülkemiz lâik bir devlet olduğundan Anayasa'nın 24. maddesinde belirtilen faaliyetlerde bulunmak yasak olacaktır. Anayasa'nın 24. maddesinde "Kimse, devletin sosyal, ekonomik, siyasi veya hukuki temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasi

veya kişisel çıkar yahut nüfus sağlama akacıyla her ne suretle olursa olsun dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz" ibaresi yer almaktadır (71).

Kurumlar düzenlenmiş itibari ile, kuruluş, faaliyet, kâr dağıtma ve dağıtma ve hatta tasfiye açısından tamamıyla medeni bir hukuk sistemi içinde laik kavramlara dayanmakta hiçbir yerden dini kavramlar içinde görülmemektedir.

Kurumlar faaliyetlerini kararname ve tebliğin ekonomik sınırları içinde yürütmekte; sadece sistemde faiz yerine kâr ve zarar esaslı yer almaktadır. Uygulamada, Türk toplumuna yabancı kavramlar sistemde yer almakta (mudaraba, müşareke, v.s. gibi); faaliyet sınırları içinde, Türk Ticaret Kanununa tabi diğer anonim ortaklıklardaki gibi yürütülmektedir.

b. Tek Kuruluş Esası

Özel finans kurumu, "banka, yatırım şirketi ve dayanışma şirketi üçlüsü" yerine, tek kurumlar; bir finans kuruluşu olarak banka, yatırım bankası ve yatırım şirketi fonksiyonlarından bir bölümünü yerine getiren, yeni bir tüzel kişiliktir (72).

Çalışma tarzı ve konusu açısından bakıldığında, tek kuruluşlu Türk sistemi daha kolay, daha basit ve daha ucuzdur.

Faizsiz bankacılığa ilişkin olarak geliştirilen Türk sisteminde özel finans kurumu, bir üçgenin üst tepesini oluşturmaktadır.

Tabanda bir yanda tasarruf sahipleri; diğer yanda fon kullanan şirketler bulunmaktadır. Tasarruf sahiplerinden kâr ve zarara katılma esasına göre topladığı fonları finansman ihtiyacı içindeki kuruluşlara fon kullandırma sonucu kâr elde etmektedir.

(71) DURAKBAŞA, S. 17.

(72) GÜNAL, S. 15.

Bu tek kuruluş, faizli sistem içinde kâr ve zarara katılma sisteminin de bulunabileceğini göstermektedir. Bu nedenle bu tür kurumlaşma diğer ülkelere de örnek olacak niteliktedir.

2. ÖZEL FİNANS KURUMLARI

a. Kuruluş ve Sermaye Yapısı

Yürürlükten kalkmış bulunan 70 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 90. maddesini takiben, 3182 sayılı yeni Bankalar Kanunu'nun 96. maddesi hükmü ile de, "Bankalar dışındaki mali kuruluşlar" Özel finans Kurumları Bankalar Kanunu'nun kapsamı dışında tutulmuşlardır.

Anılan maddelerde, bu kuruluşların tabi olacakları esasların ~~Bakanlar~~ kurulu tarafından düzenlenmesi öngörülmüştür (73).

Bu madde ve 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında Kanun uyarınca getirilen "Özel Finans Kurumlarının" kurulması, faaliyetleri ve tasfiyelerine ilişkin esas ve usuller hakkında 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu kararnamesi öngörüldüğü gibi yayının-
dan iki ay sonra yürürlüğe girmiş ve Kararın 15. maddesi gereği, Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığının bu karara ilişkin Tebliği yayınlanmıştır. Söz konusu karar ve tebliğ ile T.C. Merkez Bankasına verilen görev ve yetkiye dayanılarak bu kurumların kuruluş ve faaliyeti izinlerine ilişkin başvuru esasları ile bazı faaliyetlerinin genel esaslarını düzenleyen Merkez Bankası Tebliğ yayını tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Böylece mali sistem içinde yeni bir modele olarak sağlanmış olmaktadır.

Kurumların asgari 5 tanesi kurucu ortak olmak üzere en az 100 ortaklı bir anonim şirket şeklinde kurulmaları şarttır.

(73) MOROĞLU Erdoğan, "Özel Finans Kurumları", Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, (Ocak - 1986), S. 29.

Ödenmiş sermayeleri 5 milyar TL.'dan az olamaz. Kurumla, 5 milyarlık sermayenin 1/4'ünü defaten, geri kalan kısmını altı ay içinde nakden ödemek zorundadırlar. Asgari sermaye olarak gösterilen 5 milyon TL.'sından daha fazla sermaye ile kurulan Kurumlar'ın sermayelerinin 5 milyar TL.'sını aşan kısmının ödeme şartları Müsteşarlıkça ayrıca belirlenir. Yabancı ortaklar sahip oldukları, sermaye payını Bankaca alımı-satımı yapılan döviz cinsinden nakit olarak Türkiye'ye getirmek zorundadır (74).

Özel finans kurumlarında hisse senetlerinin :

- Nama yazılı olarak ve nakit karşılığı çıkarılması
- İtibari değerlerinin 100.000 TL.'dan aşağı olmaması zorundadır.

Özel finans kurumlarıyla ilgili yasal düzenlemede, yabancı ortakların sermayenin çoğunluğuna hatta tamamına sahip olmalarına imkan sağlanmıştır. Ancak, bu ortakların döviz karşılığı aldıkları hisse senetlerini Türkiye'de yerleşik kişilere devredilerek sermaye olarak getirdikleri dövizlerin geriye transfer hakları sınırlandırılmıştır. Böyle bir durumda menkul değerler karşılığı elde edilen meblağ cari kur yeniden dövizle çevrilerek Türk Parası Kıymetini Koruma Kanunu'na göre 5 yıl süreyle bloke edilmektedir (75).

- KURULUŞ ESASI -

Kurumlar faaliyete geçebilmek için öncelikle Bakanlar Kurulundan izin almak zorundadırlar. İzni alabilmek için T.C. Merkez Bankasına başvurulmakta ve birtakım belgeler bu başvuruya eklenmektedir. Bu belgeler (76).

- Esas sözleşme örneği.

- Kurumun ihtiyacı olan personel, teknik donanım ve teşkilat

gibi konular için gerekli görülen hususlardaki tasarımları içeren ön rapor.

(74) R.G. 25.2.1984 /18323, S.5.

(75) MERKİ, S. 55.

(76) A.G. 21.3.1984/18348, S.10.

- Kurucuların kişisel durum belgeleri
- Sermayenin asgari sermayeyi aşması durumunda, kurumun aşan kısımla ilgili olarak önerdiği ödeme planıdır.

Merkez Bankası kuruluş için olumlu görüş belirlerse bu kararını Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığına bildirir. Müsteşarlığın teklifi ile Bakanlar Kurulu Özel Finans Kurumunun kurulmasına ilişkin kararnameyi yayınlayarak kuruluş için gerekli izni verir. Bakanlar Kurulundan kuruluş izni aldıktan sonra Türk Ticaret Kanununu hükümlerine göre kuruluş işlemlerinin tamamlanması Ticaret Mahkemesince kuruluşun tasdiki ve Ticaret siciline tescil ve ilanla şirket tüzel kişilik kazanmaktadır.

Faaliyete geçebilmek için yapılan izin başvurusuna aşağıda belirtilen belge ve bilgiler eklenir (77).

- Kuruluş izninin yayınlandığı Resmi Gazete.
- Kuruluşa ilişkin olan Ticaret Mahkemesi kararı ile esas sözleşmenin yayınlandığı Ticaret Sicili Gazetesi.
- Kuruluş bilançosu.
- Faaliyeti yürütmek ve hesapları tutmak için gerekli önlemlerin alınmış bulunduğunu kanıtlayan belgeler.
- Merkez ve varsa şubelerin bulunduğu yerler.
- Varsa ihtiyat akçeleri miktarı,
- Uygulanacak faaliyet türleri.
- Kâr ve zarara katılma hesabı akdi ile cari hesap akdi örnek metinleri.

Bu bilgi ve belgelerin tetkiki sonucunda durumu uygun bulunanlara T.C. Merkez Bankasınca faaliyet izni verilmektedir.

b. Organizasyon

Özel finan kurumlarının organları genel kurul, yönetim kurulu ve denetleme kurulundan oluşmaktadır. R.G.'nin 25.2.1984 tarih 18323 sayılı yayınında organların görevi şöyle belirtilmiştir:

(77) R.G. 21.3.1984/18348. S. 11.

- Yönetim Kurulu -

- Genel kurulca seçilmiş, yedi kişiden oluşmaktadır. Üyelerin görev süresi üç yıldır.

- Kurumun icrai faaliyetleri Genel Kurulca atanan bir Genel Müdür tarafından yürütülür. Genel Müdür bu kararların yürütülmesinden idare Meclisine karşı sorumludur. Genel müdür yönetim kurulunun tabii üyesidir. Yönetim kurulu toplantılarında oy kullanamaz.

Genel müdür veya yardımcılarından en az birinin Türkiye'de mu- kim veya T.C. vatandaşı olması zorunludur.

- Denetleme Kurulu -

Denetleme kurulu üç üyeden oluşur, ve genel kurul tarafından seçilir.

Denetleme kuruluna mali, iktisadi, hukuki alanlarda ve muhasebe konusunda bilgi ve tecrübe sahibi olan gerçek ve tüzel kişiler seçilebilir, Denetleme kurulu üyelerinin ikisinin Türk tabiyetinde olması şarttır.

Denetleme kurulu üyeleri mevzuat ile kurumun esas şartnamesine aykırı durumları belgelere dayanarak, genel kurula, müsteşarlığa ve Bankaya tanzim edecekleri birer raporla bildirirler.

- Genel Kurul -

Tebliğ genel kurul hakkında bir düzenleme getirmemiş, ancak genel kuruldaki oy hakkı ve oya katılmaya ilişkin hükümlere yer vermiştir.

Buna göre :

- Her 1 milyon TL.'lık pay genel kurulda bir oy hakkı vermektedir.
- 1 milyon TL. 'dan az paya sahip hissedarlar paylarını birleştirerek ve ortaklardan birine vekalet vermek kaydıyla oy kullanma hakkına sahip kılınmıştır.

- Vekaleten oy kullanacak ortağın yönetim kurulu başkanı veya üyesi sıfatına sahip olmaması gerekmektedir.

Ayrıca, kurumu temsil açısından birinci derecede imza yetkisine sahip olanlar da vekil olarak oy kullanamamaktadır.

- Oy kullanma hakkı kısıtlanmamış kişilerin vekil olarak kullanacakları oy miktarına da bir tavan getirilmiştir.

Bunların vekil olarak kullanacakları oy sayısı ile kendi oyları toplamı sermayenin 1/10'unu aşmamaktadır.

c. Ülkemizde Faaliyette Bulunan Özel Finans

Kurumları

ca. AL-BARAKA TÜRK FİNANS KURUMU

16.2.1983 gün ve 83/7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararının saptığı esaslar çerçevesinde kurulmuş, Merkez Bankasının 21.1.1985'tarihli yazısıyla faaliyet izni almıştır.

20.3.1985'te faaliyete geçmiştir. Sermayesi 1985 yılında % 80'i yurt dışından sağlayan 5 milyar TL. olarak belirtilmiş, 1987 yılı başında 10 milyar TL'ya yükseltilmiştir. Sermayesinin % 50'si AL-BARAKA Yatırım ve kalkınma kurumuna aittir.

Şirketin esasmukavelesi, resmi gazetenin 6.9.1984 tarihli 18481 sayısında yer almış, şirketin ana gayeleri ve konuları aşağıdaki maddeler halinde belirtilmiştir ;

- Adalet ve yardımseverlik kaidelerine uygun olarak cemiyetin refahı için tüzel kişiliğe dayalı ekonomik ve mali bir sistem temini.

- Şirketin sermayesine ilave olarak, her türlü zirai, sinai ve ticari faaliyet ve hizmetlerin finansmanında; ortak yatırımlarda, teminat mektupları verilmesinde ithalat ve ihracatın finansmanında, yatırımlara ilişkin ekipmanların temininde ve bunların taksitle satılması veya kiraya verilmesinde kullanılmak üzere fonların cezbedilmesi ve yatırımcıların faizsiz esas üzerinden katılmalarını teşvik etmek.

- İlmi ve teknik bilgi ve know-how'un toplanması ve bunun ticari bir çevre içinde cemiyetin refahı için hizmet etmeye yönlendirilmesinin koordinesi.

- Tecrübeli fakat cemiyetin ekonomik yapısını inşa için gerekli sermayeden yoksun küçük yatırımcılara yardım etme.

- İlgili Türk kanun, kararname ve tebliğlerince muşade edilmesi şartıyla istismara yol açmadan her türlü ticaretin yapılması ve para/ticaret piyasasındaki malların alım-satımını yerine getirmek

- İlgili kararname ve tebliğ hükümleri uyarınca ve sosyal dayanışma prensiplerine uygun olarak belirli sınırlar içinde hak edenlere borç verme.

- Kurulması tasarlanmış projeler için yatırım ve ekonomik fi-zibilite etüdüleri hazırlamak ve teknik, ekonomik, mali ve idari müşavirlik hizmetleri temin etmek ve yatırımcıların adına projelerin araştırılması ve değerlendirilmesi ve yatırım imkanlarının tesbitini araştırmak.

Al-Baraka Türk, tasarruf sahipleri ile iş sahiplerine aşağıdaki hizmetleri sağlamaktadır (78).

- Fon toplama hizmetleri : Tasarruf sahipleri, Al-Baraka Türk'de cari hesaplar ve katılma hesapları olmak üzere iki tür hesap açtırabilmektedirler.

- Fon kullandırma hizmetleri : Üretim desteği sağlanması, kâr zarara katılma yöntemiyle fon kullandırma ve faaliyet kiralamasıdır.

Al-baraka Türk'ün topladığı fonlar yıllar itibariyle şöyledir (79).

(78) AL-BARAKA Türk Prospektüs.

(79) AL-BARAKA Türk Özel Finans Kurumu Faaliyet Raporu.

	<u>1986</u>	<u>1987</u>
I. Türk Lirası Fonlar	<u>19.537.713-</u>	<u>40.413.648-</u>
- Cari Hesaplar	813.069-	1.332.167-
- Katılma Hesapları	18.724.644-	34.850.131-
- Özel Havuz Katılım Hesapları	-	4.231.350-
II. Yabancı Para Fonları	<u>10.700.091-</u>	<u>29.648.142-</u>
- Cari Hesapları	1.189.629-	878.524-
- \$ Katılma Hesapları	5.636.566-	17.383.362-
- DM Katılma Hesapları	3.873.896-	11.386.256-
TOPLAM	<u>30.237.804</u>	<u>70.061.790</u>

AL-Barak Türk Özel Finans Kurumu A.Ş.

31/12/1987 Tarihli Bilançosu (000) :

AKTİF

- Kasa ve Bankalar

Kasa	516.144
T.C. Merkez Bankası	1.028.363
Yurtiçi Bankalar	1.964.301
Yurtdışı Bankalar	<u>2.121.838</u>

5630.646

755.432

79.373.979

183.709

6.546.397

3.750.000

319.832

2.002.942

98.562.937

89.190.445

187.753.382

PASİF

Toplanan Fonlar

Özel Cari Hesaplar

2.210.690

Katılma Hesapları

67.851.100

70.061.790

Katılma Hesaplarına

Dağıtılacak Kâr Payı

(% 80)

4.947.890

Muhtelif Alacaklılar

6.819.837

Öz Sermaye

Sermaye

10.000.000

İhtiyatlar

516.825

Yeniden Değerlendirme Fonu

368.866

10.885.691

Dönem Kârı

5.847.729

TOPLAM

98.562.937

NAZİM HESAPLAR

89.190.445

GENEL TOPLAM

187.753.382

(52)

AL-BARAKA TÜRK ÖZEL FİNANS KURUMU A.Ş.

31.12.1987 TARİHLİ KAR ZARAR CETVELİ (000)

GİDERLER

Personel Giderleri	644.924.
Sosyal Giderler	82.880.
Yönetim Giderleri	18.433.
Katılma Hesaplarına Ödenen	
Kâr Payları	17.813.228.
İşletme Giderleri	873.451.
Vergi-Resim ve Harçlar	118.585.
Sigorta Giderleri	3.282.
Amortismanlar	592.929.
Kambiyo Giderleri	8.768.784.
Muhtelif Giderler	304.
Vergiden Önceki Kâr	<u>5.847.730.</u>
TOPLAM	<u>34.764.530</u>

GELİRLER

Katılma Hesabı Gelirleri	22.178.312.
Al-Baraka Gelirleri	2.410.358,
Havale ve Çeklerden	10.366.
Kambiyo Gelirleri	10.150.462.
Diğer Gelirler	<u>15.032.</u>
TOPLAM	<u>34.764.530.</u>

Kurum 1987 yılında 5847.729.488-TL. kâr elde etmiştir. Kurumun plasmanlarına bakıldığında 1987 yılında 1220 projeye 120.978.870 bin TL.tutarında fon tahsis edildiği görülmektedir. Fon Kullandırmada üretim desteği sağlanması yoluyla finansman ağırlıktadır. Kâr ve zarar ortaklığına dayalı tahsisler sınırlı kalmıştır.

Kurum 1987 yılında katılma hesaplarına net olarak % 48,44, \$ katılma hesaplarına %8,87 , DM katılma hesaplarına ise % 4,24 ortalama kâr payı vermiştir. Bunun yanı sıra kambiyo işlemleri gibi çeşitli bankacılık işlemleri yürütülmüştür. Kurumun kazandırdığı döviz girdileri tam olarak 62.408.740 \$ olmuş, ithalata bağlı olarak açılan akreditifler ve mal kabûlü karşılığı 79.901.470 \$ döviz çıkışı gerçekleşmiştir.

Ülkemizde uygulanan serbest faiz nedeniyle Al-Baraka Türk'te mevduatı çekebilmek amacıyla bankaların uyguladıkları faiz haddine yakın kâr payı dağıtılmaktadır.

cb. Faisal Finans Kurumu

23 Ocak 1985 tarihinde Merkez Bankasından, 12 Mart 1985'te de müsteşarlıktan faaliyet iznini alarak 2 Nisan 1985'de faaliyete başlamıştır. Merkezi İstanbul'da olup, Ankara, Bursa, Konya ve Erzurum olmak üzere 4 irtibat bürosu vardır.

Kurum 5 milyar TL. sermayede kurulmuştur. Kurumun % 51 hissesi Dor Al Maal Al İslami Trist grubuna aittir. Sermaye 10 milyar TL.'sına yükseltilmiştir.

Kurumun gayeleri ve faaliyetleri resmi gazetenin 6.9.84 tarih 18841 nolu sayısında açıkça belirtilmiştir. Faisal finans kurumu, katılma hesaplarında biriken fonları, uzman birimlerin değerlendirmelerini esas alarak, en az risk, en yüksek verim ilkesine göre işletmeyi amaçlamaktadır.

Risk unsuru en düşük verimlilik oranı en yüksek projelere fon tahsisi yaparken kurumun izlediği başlıca fon kullandırma yöntemleri şunlardır (80).

- Kâr ve zarara katılma
- Üretim desteği sağlanması
- Ve saikın alım-satımı yoluyla fon kullandırma

Kurum bankacılık işlemlerinin yanısıra ;

- Tarımsal endüstri alanında işletmeler kurmak veya çalıştırmak.
- Ticari amaçta mülk alım-satımı yapmak
- Kendi sermayesini kullanmak suretiyle ticari, sınai ve zirai alanlarda şirketler kurmak, ortak olmak
- Mali konular ile yatırım, yönetim ve teknik konularda müşavirlik hizmetleri yapmak.

- Sosyal kültürel amaçlı kuruluşlar, şirketler kurmak, iştirak etmek, işletmek, faaliyetlerini yerine getirmektir.

Kurum tarafından toplanan fonlar şöyledir (81).

(80) Faisal Finans Kurumu Ana Sözleşmesi

(81) Faisal Finans Kurumu 1987 yılı Faaliyet Raporu.

I. Özel Cari Hesaplar	<u>1986</u>	<u>1987</u>
- TL	1.631.248	3.462.614
- Döviz	<u>855.808</u>	<u>2.958.143</u>
TOPLAM	<u>2.487.092</u>	<u>6.420.757</u>

II. Kar ve Zarara Katılma Hesapları

90 gün vadeli (TL)	8.388.362.	19.158.382.
180 gün vadeli (TL)	2.846.768.	4.805.561.
360 gün vadeli (TL)	997.594.	2.830.269.
Dövizli Hesaplar	<u>31.015.234.</u>	<u>57.848.630.</u>
TOPLAM	<u>43.247.958.</u>	<u>84.642.842.</u>
GENEL TOPLAM	<u>45.735.050.</u>	<u>91.063.599.</u>

Faisal Finans Kurumu A.Ş.
31/12/1987 Tarihli Bilançosu

AKTİF

Ödenmiş Sermaye	3.000.000.000.
Kasa	3.771.641.709.
Bankalar	17.105.945.431.
T.C. Merkez Bankası	1.897.305.721.
Alacaklılar	15.938.159.186.
TİCARİ EMTEA	9.588.452.
AKREDİTİFLER	1.199.543.306.
MUHTELİF BORÇLULAR	151.783.480.
İŞTİRAKLERİMİZ	1.416.256.687.
SABİT DEĞERLER	6.095.314.046.
DİĞER AKTİFLER	1.830.939.815.
KURULUŞ GİDERLERİ	181.369.904.
KATILMA FONU YATIRIMLARI	87.396.379.051.
<u>TOPLAM</u>	<u>119.994.231.788.</u>
NAZİM HESAPLAR	70.489.486.702.
<u>GENEL TOPLAM</u>	<u>190.483.718.490.</u>

PASİF

SERMAYE	10.000.000.000.
YEDEK AKÇELER	315.301.858.
KARŞILIKLAR	180.392.095.
DEĞER ARTIŞ FONU	1.303.369.093.
T.C. MERKEZ BANKASI	300.126.159.
ÖZEL CARİ HESAP FONLARI	6.420.757.053.
BORÇLULAR	877.219.808.
TEDİYE EMİRLERİ	832.248.289.
MUHTELİF ALACAKLILAR	3.963.303.243.
AMORTİSMAN KARŞILIKLARI	1.017.452.038.
KATILMA FONLARI	84.642.842.212.
DAĞITILACAK FON GELİRLERİ	5.296.055.218.
KATILMA FONU BORÇLARI	771.436.454.
KAR	4.073.728.268.
<u>TOPLAM</u>	<u>119.994.231.788.</u>
NAZİM HESAPLAR	70.489.486.702.
<u>GENEL TOPLAM</u>	<u>190.483.718.490.</u>

FAİSAL FİNANS KURUMU A.Ş.

31/12/1987 TARİHLİ KAR ZARAR CETVELİ

GİDERLER

- Yönetim ve Denetim	
Giderleri	27.839.293.
- Personel Giderleri	904.054.055.
- Seyehat Giderleri	109.292.708.
- Toplantı ve Ağırlama	
Giderleri	41.517.302.
- Temsilcilik Giderleri	168.623.884.
- Vergi ve Harçlar	94.676.620.
- İdari ve Sair Giderler	276.891.524.
- Tanıtma Giderleri	350.584.979.
- Abone ve Neşriyat Giderleri	6.830.083.
- Haberleşme Giderleri	133.676.162.
- Vergi Bak. Kab. Edilen Bağışlar	250.000.
- Diğer Hizmet Giderleri	13.346.032.
- Kanunen Kabul Edilmeyen Giderler	38.932.795.
- Verilen Komisyonlar	3.500.323.
- Amortismanlar ve Karşılıklar	686.049.045.
- Diğer Gider ve Zararlar	57.675.931.
- KAR	<u>4.073.728.268.</u>
TOPLAM	<u>6.987.019.004</u>

GELİRLER

- Katılma Fonu Yatırım Gelirleri	2.737.990.440.
- Öz Kaynaklar Yatırım Gelirleri	3.862.766.108.
- Bankacılık ve Kambiyo Gelirleri	265.242.306.
- Muhtelif Gelirler	121.020.150.

TOPLAM

6.987.019.004.

31.12.1987 tarihi itibariyle kurumun Türk Lirası ve döviz olarak kullandığı fonlar 84.5.milyar TL'sına ulaşmıştır. Üretim desteği sağlanması yöntemi ağırlıkta olup kâr ve zarar ortaklığı şeklinde fon sağlama çok sınırlı ölçüde olmuştur.

Ayrıca havale, çek, senet tahsili, teminat mektubu verme gibi bankacılık hizmetleri ve ihracat işlemleri yapılmıştır. 4 şirkette de iştiraki bulunmaktadır.

Kurum kârı ise 1986'da 2.638.829. bin TL., 1987'de 4.073.728 bin TL. düzeyindedir.

Kurumca 1987'de dağıtılan ortalama kâr oranları TL. hesaplarında 90 gün vadelide % 10, 180 gün vadelide % 20, 360 gün vadelide % 45 düzeyinde olmuş, dövizli hesaplara da % bazında yıllık % 9-10 dolayında kâr payı dağıtılmıştır.

Faaliyet gösteren bu iki özel finans kurumu yatırıma yönelmişler, faaliyetlerin % 70'ini üretim desteği sağlama yolunda sürdürmüşlerdir. Buna neden olarak, kâr payının yüksek olmasını sağlamak için garantili işlemlere girmek gösterilebilir. Özel finans kurumlarında tek bir sektör finanse edilmemekte; gıda ve tarım ürünleri, ilaç sanayi, imalat sanayi gibi sektörler finanse edilerek çeşitlilik sağlanmaktadır.

Özel Finans kurumları sadece bankacılık işlemleri yapmayı öngörmekte; serbest bölgelere ise kuracakları ticaret ve pazarlama şirketleriyle girmeyi amaçlamaktadırlar. Ancak, Faisal Finans Kurumu Mersin'de kurulacak olan serbest bölgede kıyı bankacılığı hizmetlerinde bulunmak üzere başvuruda bulunmuştur.

c. Leasing Şirketleri

Ülkemizde faizsiz bankaların uğraş alanlarından biri olan leasing işlemi, 3226 sayılı finansal kiralama kanunu ile açıkça belirtilmiştir.

Faaliyette bulunacak olan finansal kiralama şirketleri için başka işlem yapmama hükmü de kanunun içinde yer almakta, böylece bir özel finans kurumu kavramı ortaya çıkmaktadır. Ancak mevduat kabul etmeyen kalkınma ve yatırım bankalarının bu hükme tabi olmadıkları kanunda belirtilmiş, faizsiz bankaların topladığı fonların mevduat sayılmaması sebebiyle leasing işlemleriyle uğraşabilme imkanları ortaya çıkmıştır.

Türkiye'de 1980'den itibaren uygulanmakta olan ekonominin dışa açılmasına ve dış fon girişlerinin hızlandırılmasına yönelik politikanın gereği olarak, bankalar ortaya çıkan ihtiyaçlar çerçevesinde şirketlere yeni finansal hizmetler sunmak amacıyla girişimlerde bulunmaya başlamışlardır. Böylece batıda uzun süredir uygulanmakta olan birçok bankacılık faaliyeti gibi Leasing, factoring ve forfaiting son zamanlarda Türk bankacılığının gündemine girmişlerdir.

Leasing işleminin ve bu konuda çıkartılan yasanın çerçevesinde devlet bir leasing şirketi olarak görülmektedir.

KİT'lerin özelleştirilmesi çerçevesinde KİT ve bunlara bağlı muhasebe, işletme ve bağlı ortakların özel sektöre kiralanması düşünülmüştür.

Özel finans kurumların dışında, ülkemizde faaliyet gösteren birkaç leasing şirketi bulunmaktadır. Ancak bunlarda özel bir yatırımdan ziyade bankaların ek kuruluşları olmakta, banka yatırımı olarak görülmektedir.

Özel kuruluşların bulunmamasının başında sistemin henüz tanınmaması ve gerekli sermaye miktarının bir hayli fazla olması gelmektedir.

Özel finans kurumların leasing alanında büyük bir yatırımı gerçekleştirdiğini söyleyebilmek güçtür. Sadece 1987 yılında leasing yoluyla vadeli projeleri finanse etmeye başlamışlar, 4 yıllık bir dönem için 5 leasing projesini gerçekleştirmişlerdir.

Bu projelerle, 1 milyar TL.'nin biraz üstünde toplam finansal kiralama miktarı ortaya çıkmıştır.

Leasing işlemlerinde kiraya veren taraflar, yeni leasing şirketleri çeşitli varlıkların kiralanmasında aracılık fonksiyonu gören uzmanlaşmış kuruluşlar olabildiği gibi, çok az sayıda hatta tek bir mal çeşidi üzerinde uzmanlaşan genellikle üretici firmanın uzantısı niteliğindeki kuruluşlar olabilmektedir.

Ülkemizdeki leasing kuruluşları bankaların bir uzantısı olarak faaliyette bulunduklarından bu kuruluşların faaliyet alanlarının genişlemesi ve risk unsurlarını asgari düzeye indirip kâr düzeyini yükseltmek amacıyla kurulmuşlardır.

Leasing, ülkemiz açısından önemi büyüktür, tam anlamıyla leasing işleminin benimsenmesi ve bu alana yatırım yapılmasıyla birlikte sabit yatırımlarda azalış meydana gelecektir. Elde kalan fonların ekonomiyetahsisi sağlanmış olacak ve işletmelerin kısa dönemli

fon ihtiyaçlarının karşılanması kolaylaşacaktır.

Ülkemizde kurulacak leasing şirketlerinin hukuki yapısı :

3226 sayılı kanunla, finansal kiralama işiyle uğraşacak şirketlerin anonim şirket olmaları, ödenmiş sermayelerinin bir milyar Türk Lirasından az olamayacağı, yabancı şirketlerin Türkiye'de şube amalarında ise ödenmiş sermayelerinin en az iki milyon Amerikan Doları karşılığı TL. olması gereklidir.

Yurt dışından yapılacak finansal kiralamalarda kiralama bedeli yıllık 25.000 Amerikan Doları karşılığı Türk Lirasından az olmaz.

Finansal kiralama kanunu ile finansal kiralama işlemleri ve hukuki yapısı açık olarak ortaya konulmuştur. Özel finans kurumları ise tebliğlerle belirtilen şartlarla faaliyetlerini sürdürmekte özel bir kanuna tabi olmamaktadır.

Leasing şirketleri, ülkemiz ekonomisi için gerekli büyük kiralamalarda öz kaynaklarının % 75'ini kullanabilmekte hem ülke açısından gerekli yatırım sağlanmakta, kiralayan ve kiracı açısından da ayrı ayrı faydalar getirmektedir.

Yurt dışından yapılacak kiralamalarda ülkenin dış ödemeler dengesine olumlu yönden katkıda bulunacaktır.

Amaç,leasing sektörünün daha da geliştirilebilmesi ve büyük sermaye birikimlerinin bu yönde kullanılarak sabit sermaye yatırımlarını en aşağı düzeeye çekmek olmalıdır.

IV. FAİZSİZ BANKACILIĞIN TÜRK EKONOMİSİNE VE BANKACILIĞINA GETİRDİĞİ OLANAKLAR

1. TÜRK EKONOMİSİNE GETİRDİĞİ OLANAKLAR

Faizsiz bankacılığın, ülkemize net bir katkıda bulunabilmesi hiç kuşkusuz onların mevcut bankacılık sistemimiz ile mevduat satışına girmeksizin ve ticari sektörün finansmanından çok, ortaklık ve leasing fonksiyonlarıyla yatırıma yönelmelerine bağlıdır(82).

Faizsiz bankaların ülkemizde faaliyette bulunmasının ilk nedeni kâr olacaktır. Bunun yanı sıra ikili ilişkileri getirmek arka planda kalacaktır. Ekonomik düşünen her kurum mevcut pazarın yer aldığı ortamı seçeceklerdir. Ülkemiz geliştirmekte olduğu için yatırım alanları geniş fakat kaynak kıtlığı çeken bir durumdadır ve bu nedenle kârlı bir ortamı oluşturmaktadır.

Geliştirmekte olan bir ülkenin dış yardımlarından yararlanması olağandır. Ülkemizin Ortadoğu ülkeleriyle olan ilişkileri bir hayli geniştir. Sadece İslam Kalkınma Bankasından 1975 yılından buyana toplam olarak 804,04 milyon dolar kredi sağlanmış olup bunun, 110.39 milyon doları 1986 yılında, 31.50 milyon doları ise 1987 yılı içinde kullanılmıştır(83).

Görüldüğü gibi İslam Ülkeleri ile olan bağlantılan bir hayli gelişmiştir. Türkiye gibi sermayenin kıt olduğu yerlerde getiri yüksektir ; bu bakımdan körfez bölgesi paraları faizsiz bankacılık kanalıyla ülkemize gelebilecek güvenilir bir alanda yapılacak yatırımlar ise taraflara yarar sağlayacaktır.

Yurt dışından Türkiye'de iş yapmak isteyen Müslüman ülkelerin Türk ekonomisine ellerindeki imkânları kanalize etmesi büyük bir kaynaktır.

(82) ULUDAĞ İlhan, "Faizsiz Bankacılığın Ekonomiye Katkısı Bazı Şartlara Bağlıdır", Bursa Ekonomi Dergisi, (Mart-Nisan-1987) S.31, S. 22.

(83) EKONOMİDE DİYALOG DERGİSİ, (Mart-1987), Yıl,5. S.35, S.45.

Özel finans kurumunun bağlantısı olan ülkelerle "Trade Pool" (ticari iş ortaklığı havuzu), ülkemizin ihracatını geliştirmekte, pazar hazır hale gelmektedir (84).

Faizsiz bankalar getirdikleri kaynakları çeşitli şekillerde kullanmaktadırlar. Bu kullanım sırasında kaynakların geri dönebileceği yerlere plase edilmesini sağlayarak, fon olumlarına hız kazandırmak ve fonun rantabl kullanılmasını yaratacaklardır.

Kullanma süresindeki ülkemizde belli projelerin finansmanının daha kolay sağlanması ve bu arada yatırımcı, fon kullanan ve kurum üçlüsünün artan gelirleri sonucu vergi matrahının genişlemesi söz konusu olacaktır (85).

Uluslararası düzeyde faaliyet gösteren kurumlar için dış ticaretin finansmanı klasik bankacılık işlemleri haline gelmiştir.

Türkiye'nin büyümesini ve gelişmesini ihracata bağladığı bir dönemde ihracatın arttırılması, dış finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesi, ihracatın kolaylaştırılması ve dış ticarete uzmanlaşmanın teşvik edilmesi zorunludur. Hükümet programlarında da açıkça belirtilen bu husus, hükümetin bu alanda deneyim ve imkanları son derece geniş olan kurumlara sadece açma izni verilmesi ~~stü-~~ ~~riz~~ sayılmamaktadır (86).

Özel finans kurumlarının öncelikle ödemeler dengesine olumlu katkıda bulunmaları beklenmektedir. Zira her şeyden önce bir yabancı kurumun dışardan ülkeye şube açmak amacıyla o ülkenin şart koştuğu miktarda sermayeyi konvertibl döviz olarak getirmesi, ödemeler dengesi açısından sermaye ithali sayılacak ve ülkenin dış ödemeler durumunu getirilen sermayenin büyüklüğü kadar iyileştirecektir(87).

(84) DURAKBAŞA, S.22.

(85) MERKİ, S. 93.

(86) EKREN Nazım, Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği, İş Bankası Yayınları, NO:282, Ankara, 1987, S.189-190.

(87) TÜRE Nahit, Türk Bankacılığının Dışa Açılması, Türk Bankalar Birliği Yayınları, NO:127, Ankara, 1982, S. 24.

Öte yandan, bu kurumların ekonomimize dolaylı ve dolaysız katkıları da söz konusu olacaktır. Teminat gösterilmek suretiyle sağlanan ve belirli dönemlerde faiz ödenmesini gerektiren banka kredisi yerine, üretimin veya ticaretin gerçekleştirdiği dönem sonunda kâr ve zarar katılma esasının enflasyonun yavaşlatılmasına katkıda bulunması ve yönetime katılmakla beraber kâra ve zarara katılma temeline dayanan faizsiz bankacılık finans yönetiminin bu yöntemi izleyen firmaları rasyonel davranmaya yöneltmesi beklenebilir.

Sonuç olarak Türk ekonomisinin mikro ve mikro düzeyde kaynak ihtiyacı giderek büyümekte ve yurtiçi finans sisteminden bu ihtiyacın karşılanması güçlenmektedir. Uygun bir ekonomik ortamın varlığı halinde özel finans kurumlarının İslam ülkelerinden önemli boyutlarda dış fon sağlanmasında aracılık etmeleri beklenmektedir.

Kaynak yaratmanın yanısıra bu kurumların az da olsa ülke ekonomisi üzerine olumsuz etkiler de yaratabilecektir (88).

Bu etkiler şöyle sıralanabilir ;

- Kurumun ülkeye gelip şube açması sermaye yatırımı niteliğindedir. Bu yatırım günü geldiğinde kârını dışarı transfer etmek isteyecek ve ev sahibi ülke ödemeler dengesi üzerine yük olabilecektir.

- Kurumlar, gittikleri ülkede dışardan fon transfer etme yerine o ülkede mevduat toplayarak kaynak yaratmaya çalışırlarsa beklenen yarar en aza inecektir.

- Ülkede kurumların varlığının bedeli bir düzeye ulaşması o ülkenin kendi ulusal çıkarları doğrultusunda bir para ve kredi politikası izlenmesini zorlaştırır. Çünkü bu kurumla dışardan getirecekleri fonları ulusal paraya dönüştürerek müşterilerine kredi olarak kullanırlarsa fon gelişi ilgili ülkenin sıkı para politikasını çıkmaza sokabilir.

2. TÜRK BANKACILIĞINA GETİRDİĞİ OLANAKLAR

Türk bankacılığı henüz uluslararası piyasalarda faaliyet gösterecek düzeye gelmiş değildir. Sadece ticari bankacılık işlemleri ön plana çıkmaktadır.

Ülkemizde faaliyette bulunan yabancı bankalar ve özel finans kurumlarının faaliyete başlaması, bankalarımızı daha etkin çalışmaya yöneltecek etkilerin başında gelmektedir.

Ekonomik ve ticari ilişkiler geliştikçe bankalara çok önemli görevler düşmektedir. Bankalar arasındaki dayanışma ve işbirliği, ekonomik ve ticari ilişkilerin gelişmesine çok iyi ortam hazırlar.

İlişkileri geliştikçe ortak çıkarlar belirlenir ve bunun da sahası genişler. Böyle bir dayanışma içerisinde, her ülkenin çeşitli sahalarda karşılaştığı sorunlar, işbirliği içerisinde daha kolay çözümlenir. hale gelir. Bu nedenle, bankalar arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi için yoğun çaba harcanmaktadır (89).

Ülkemizde bankacılık sektörü bir hayli gelişmiş sayılmaktadır. Bunun yanında özel finans kurumları bu sektörü tamamlayıcı bir unsur olarak yer almaktadır. Bunun yanında diğer yabancı bankaların olduğu gibi özel finans kurumlarının da Türk Bankacılığına etkilerinin olacağı bir gerçektir.

Özel finans kurumunda biriken fonların, çeşitli fon kullanırma yöntemleri ile işletilenler dışında geçici bir süre atıl tutulan bölümünün Türk bankacılık sistemi için bir ölçüde de olsa ek fon oluşturmalarının, ayrıca özel finans kurumlarının üretim desteği sağlama faaliyetlerinde talepte bulunan firmalardan banka teminat mektubu istemelerinin bankacılık sektörüne bir katkı sağlaması beklenebilir.

(89) ALTINORDU Serhan, "İslam Ülkeleri Arasında Bankalar Birliği Kurulmalıdır", PARA Dergisi, (Haziran-1982) S.13, S. 21.

Yabancı kurumlar, ulusal bankacılık endüstrisinin yapısını artan rekabet yoluyla değiştirecektir. Bu rekabet yeni tekniklerin ve stratejilerin sunumu ve kullanımından dolayı artan bir etkinliği de beraberinde getirecektir (90).

Bu kurumlar hem kredilendirme sürecinin hem de sunulan hizmetlerin yapısından dolayı müşterilerine daha iyi imkanlar sunabilmekte, ayrıca uluslar arası finansal merkezlerle bağlantıları olduğundan dünya ekonomisi ve uluslar arası para sistemleriyle ilgili detaylı ve güvenilir bilgiye doğrudan ulaşabilmektedir.

Bu nedenlerden dolayı yabancı kurumlar, ulusal bankacılık sisteminde şu katkıda bulunabilirler (91).

- En son kredi araçlarını ve teknolojisini hızlı bir şekilde transfer edebilirler.

- Diğer yabancı kurumların gelişini teşvik ederek, bankacılık sektöründe yoğunlaşmanın azalmasına ve fiyat rekabetinin artmasına neden olabilirler.

- Piyasanın genişlemesine bağlı olarak müteşebbisleri teşvik edebilir ve ulusal bankaların pay almasına imkan sağlayabilirler.

En son etkinlikleri kullanan ve en yeni hizmetleri veren kurumlar, gittikleri yerde daha eski yöntemlerle çalışan bankalara örnek olur ; onları modernizasyon, rasyonelizasyon ve otomasyon çalışmaları yapmaya ve hizmetlerini çeşitlendirmeye zorlarlar. Böylece ulusal bankacılıkta etkinlik kazanır ve dış piyasalara açılacak duruma gelirler (92).

Türk bankacılığının en büyük sorunu olan batık krediler özel finans kurumlarının ve faaliyette bulunan diğer uluslararası bankaların sorunu değildir. Bu yüzden Türk bankacılığı uygun kredi koşullarında iyi müşteri seçmeyi bu kurumlardan öğrenerek, her önüne gelene kredi vermez duruma gelmelidir.

(90) EKREN, S. 217.

(91) EKREN, S. 217.

(92) TÜRE, S. 25.

Temsilcilik, şube ve ortaklık yoluyla piyasaya giren yabancı kurumların Türk banka sistemi içindeki ağırlıklarının artışı, ulusal banka sisteminin ayrışmasına neden olabilir. İç piyasada mevduat toplamı işleminde yoğunlaşan büyük bankalardan oluşan bir bankalar grubu yanında, daha çok dış işlemlerde uzmanlaşmış küçük bankalardan oluşan bir bankalar grubu ortaya çıkabilecektir (93).

Bunun yanında yabancı kurumların ülkeye girmeleri ister istemez o ülke bankalarına bir miktar piyasa kaybettirmekte ve bir bütün olarak sektörün kâr marjını aşağıya doğru çekmektedir.

Ancak faizsiz kurumların bu sektör içindeki payları çok düşük kaldığı için banka sistemine geniş çapta bir etkisi olduğu düşünülmemelidir.

S O N U Ç

İslam Dininde faizin haram sayılması sebebiyle, faizle çalışan kurumlara alternatif olarak faizsiz bankacılık sistemi ortaya atılmıştır. Böylece dini yanından daha çok ekonomik toplum yapısının işlerliği bozulmamaktadır.

Faizsiz bankacılıksistemi, özel bir ekonomik sistemin unsuru olarak ortaya çıkmıştır. Fakat, Türkiye gibi laik anlayışa sahip kanunlarla yönetilen ülkelerde tam anlamıyla bankacılık sisteminin yürütülmesi düşünülmemektedir. Bu nedenle ülkemiz kanunlarına ve ekonomik yapısına uygun olarak özel finans kurumları adı verilen bir model ortaya konmuştur.

Ortaya konulan modelde, bütün bankacılık hizmetleri sunulmakta, ancak elde edilen kâr mevduata verilen faiz ile krediye verilen faizin arasındaki fark olmamaktadır. Elde edilen kâr, çalışma esasına dayanan finansman türleriyle yatırıma yönelerek elde edilmektedir.

Topladığı fonları, vadelerine göre havuzlara yerleştirerek çalışma sonucu elde edilen kârların % 20'sini kendine ayırıp, kalanı kâr payı olarak müşterilerine dağıtmaktadır. Fonlarını özel cari hesaplarda ve kâr zarara katılma hesaplarında toplayan model, özü itibariyle faizsiz banka niteliğindedir.

Ancak fonksiyonlarıyla, bankacılık ve yatırım kurumu özelliği taşımaktadır.

Faaliyette bulunan ticari bankalardan işleyiş olarak farklılıklar bulunmaktadır. Farklılığın yanında, birtakım ayrıcalıklara da sahiptir. Bu çeşit kuruluşları teşvik amacıyla, elde ettiği fonları yatırıma yöneltmeleri için yasal kısıtlamalar cüzi miktarda olmaktadır. Bankalar elde ettikleri fonların ancak % 60'na yakın kısmını plase edebilirken, faizsiz bankacılıkta % 85'lerin üstüne çıkmaktadır.

Ekonomik sebeplerin yanı sıra, sistemin esasına ters düşen uygulamalar nedeniyle, ayrılan karşılıklara faiz ödenmesi gibi durumlarla karşılaşmamak amacıyla bu yönde bir uygulamaya gidilmiştir. Faizsiz bankacılık uygulaması bir yatırım hüviyeti taşımaktadır.

Özel finans kurumlarının ekonomimize çeşitli yönlerden katkıları bulunmaktadır. İlk olarak dini inançlar sebebiyle atıl bulunan fonlar toplanarak yatırımlara yöneltilmiş, ekonomik sistemi tamamlayıcı bir rol oynamıştır. Herhangi bir nedenle faaliyet geçememiş ve tam kapasiteyle çalışamayan işletmelere ortak olmak suretiyle işlerlik kazandırmak, yani biriken fonların değerlendirilmesinde ikinci aşama olan yatırımlara ortak olmak ve bizzat yatırım yapmak hedeflerini gerçekleştirdikleri ölçüde, özel finans kurumları ekonomide katkıda bulunacaklardır.

Orta-doğu ülkelerinde, petrol gelirleri dolayısıyla fon fazlalıkları bulunmaktadır. Ülkemiz ise gelişmekte olduğundan sermaye kıtlığı çekilmektedir. Bu fonların ülkemize çekilmesinde faizsiz bankacılık sistemi bir köprü görevi yapacaktır. Zira bu kuruluşların ortakları durumunda bulunan büyük yatırım grupları, sadece sermayelerini döviz olarak getirmekle kalmayıp, kurumların iştiraklerinin ve fon kullandığı firmaların ürettiği mal ve hizmetler için diğer ülkelerde pazarlar bulunması görevini yerine getireceklerdir.

Ülkemizde kısmen de olsa uygulanan serbest faiz politikası ile bankalar arası bir mevduat savaşı başlamıştır. Bu politika ile faizler serbest bırakılmış, fakat bir üst sınır konularak gerçek bir serbest faiz politikasına geçilememiştir.

Türk bankacılığının dışa açılması için çalışmalar yapılmakta, karşılıklı ilişkiler geliştirilmeye çalışılmaktadır. Bankalar arası rekabetin artması dolayısıyla, bankacılık işlemlerinde etkinlik en üst düzeye çıkacaktır. Tamsilcilik, şube ve ortaklık yoluyla piyasaya giran kurumların Türk banka sistemi içinde ağırlıklarının artışı, ulusal banka sisteminin ayrışmasına neden olabilecektir.

Özel finans kurumları, bankacılık sektörü ile şu anda rekabet edecek düzeyde değildir. Topladığı fonlar, banka mevduatları arasında küçük bir tutarı oluşturmaktadır. Böylece ekonomik açıdan banka sistemini zedeleyici değil, bütünleyici yönden desteklemektedir. Fakat ülkemizde özel finans kurumları elde ettikleri kârları yatırımdan çok ticarete yönelerek elde etmişlerdir. Böylece ekonomimize olan katkıları beklenen düzeyde gerçekleşmemiştir.

Kurumlar, getirdikleri finansman yöntemleri ve imkanlarıyla dış ticaret alanında öncülük etmektedir. Ülkemiz açısından geniş yatırım alanı olan leasing fonksiyonu artık sadece faizsiz bankacılık sistemi tarafından değil, diğer kuruluşlar tarafından da gerçekleştirilmektedir. Belirlenen hedeflerle yatırımlara yöneldiğinde ekonomimize ve bankacılığımıza büyük yararlar getireceği açık olarak ortaya çıkmaktadır.

F A Y D A L A N I L A N K A Y N A K L A R

- Al Baraka Türk Prospektüs
- Al Baraka Türk Özel Finans Kurumu Faaliyet Raporu.
- AKIN Cihangir : Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma İstanbul, 1986.
- AREN Sadun : Para ve Para Politikası, Gerçek Yayın evi, İstanbul, 1986.
- ARIKAN Vural : "İş Ortakları ve İslam Bankacılığı" Dünya Gazetesi, 22.10.1985.
- ARMAĞAN Servet : "İslam Hukukunda Faiz", Para Dergisi, Haziran 1982, S. 13.
- ALTINORDU Serhan : "İslam İlkeleri Arasında Bankalar Birliği Kurulmalıdır", Para Dergisi, Haziran-1982. S. 13.
- AYSAN Mustafa : "İslam Bankacılığı, Bankacılık Değil midir?" Dünya Gazetesi, 11.7.1985
- BİLMEN Ö. Nasuhi : Hukuki İslamiyye, Fıkhiyye Kamusu İstanbul, 1986.
- BOZKURT Ünal : "Factoring Yeni Bir Finansman Türü Olabilir mi?", Para ve Sermaye Piyasası Dergisi (Mayıs-1986), S. 75.
- BULUTOĞLU Kenan : "İslam Bankacılığı ve Türkiye Uygulaması", Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Nisan 1984.
- ÇALIKA Mehmet Gün : "Özel Finans Kurumları Kime Rakip", Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, Nisan 1985, Yıl 7, S.74.

- ÇAVDAR Tefvik : İktisat Kılavuzu, Milliyet Gazetesi Yayınları, İstanbul - 1986.
- DEMİRÇELİK Adalet : Özel Finans Kurumları, SPK-AGD-Ankara Temmuz-1986.
- DURAKBAŞA Necdet : "Paranın Rengi Değil, Ekonomiye Hizmet Önemli", Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, Nisan 1985, Yıl 7. S. 74.
- DURAKBAŞA Necdet : "Söyleşi", Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Mayıs 1985.
- ~~DÜNYA~~ GAZETESİ, 26.10.1985
- EKONOMİDE DİYALOG DERGİSİ, Mart-1987, Yıl 5, S. 35.
- EKREN Nazım : Uluslararası Bankacılık ve Türkiye Örneği, İş Bankası Yayınları, No : 282, Ankara-1987
- EREZ Mesut : Bankalar Sistemi ve Devlet Kontrolü, ESBANK Yayını, Ankara 1975.
- ERİŞ Hasan : "Sıcak Paraya Sıcak Servis", Kapital Dergisi, Ocak 1987.
- ERSAN İhsan : "Uluslararası Factoring ve Türkiye", Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, Haziran 1986, S. 88.
- ERTUNA Özer : "4 Şubat Faiz Tedbirleri", Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, Mart 198 S. 109.
- ESEN Aydın : "Factoring ve Türk Mevzuatı Karşısında Durumu", Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, Mayıs 1985, S. 75.
- EYÜPGİLLER Servet : Bankalarda Denetim, Ankara 1985.
- Faisal Finans Kurumu Ana Sözleşmesi.
- Faisal Finans Kurumu Faaliyet Raporu.
- Faisal Finans Kurumu Prospektüs.
- FEYMAN Cümhur : "Türkiye'de Sermaye Piyasasının Gelişmesi İçin Bankalardan Beklenen Fonksiyonlar" Uluslararası Sermaye Piyasası ve Bankalar Semineri, TÜTÜN BANK Yayınları, 1983.

- GÜNAL Vural : Özel Finans Kurumları, Türkiye Bankalar Birliği Yayınları, No : 131, Konferans Servisi No : 40, Ankara 1984.
- GÜNEY Özer : "Açık Oturum", Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Mart 1988, S. 5.
- İslam Bankaları Prospektüsü.
- KHAN S. Mohsin,
MİRAKHOR Abbas
(Çev. Gültekin Rodoplu) : "İslam Bankacılık İşlemleri", Finances Develöppement, September, 1986,
- KILIÇASLAN Şener : Bankacılık Sistemi Hızla Gelişiyor", Bursa Ekonomi Dergisi, Ocak 1987- S. 29.
- KOCAİMAMOĞLU Sururi: Bankacılık Ansiklopedisi, Türkiye İş Bankası Yayınları, Yayın No : 208, Ankara 1983.
- MERKİ Ayten : Özel Finans Kurumları, İş Bankası Yayınları Ocak, 1986.
- MOROĞLU Erdoğan : "Özel Finans Kurumları", Banka ve Ekonomik Yorumlar Dergisi, Ocak, 1986.
- ÖNER Yalçın : "Bereketli Bir Finans Kurumu", Para ve Sermaye Piyasası Dergisi (Nisan-1985), Yıl 7, S. 74.
- ÖZALPASLAN Avni : "Al Barakanın İlk Kredi Müşterisi", Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, (Nisan-1985), Yıl 7. S. 74.
- SANFORD G. Henry : "Leasing Araplar İçin Artan Finansman Seçeneklerinin Çarpıcı Bir Bölümü Oluşturulabilir" Para Dergisi, (Haziran - 1982), S. 13.
- TUNCA Zafer : "4 Şubat Kararları ve Etkileri", Para ve Sermaye Piyasası Dergisi, Mart-1988, S. 109.
- TÜRE Nahit : Türk Bankacılığının Dışa Açılması, Türk Bankalar Birliği Yayınları, No:127, Ankara-1982

- ULUDAĞ İlhan : "Faizsiz Bankacılık Sistemi", Türkiye Ekonomi Dergisi, Şubat-1986.
- ULUDAĞ İlhan : "Faizsiz Bankacılığın Ekonomiye Katkısı Bazı Şartlara Bağlıdır", Bursa Ekonomi Dergisi, Mart-Nisan 1987, S. 31.
- URAS T. Güngör : "Leasing", Para Dergisi, Haziran - 1982, S. 13.
- YÜKSEL Ali Sait : Bankacılık Hukuku ve İşletmesi, İstanbul 1986

RESMÎ GAZETELER

- R.G. 19-12-1983/18256
- R.G. 25-2 -1984/18323
- R.G. 21-3 -1984/18348